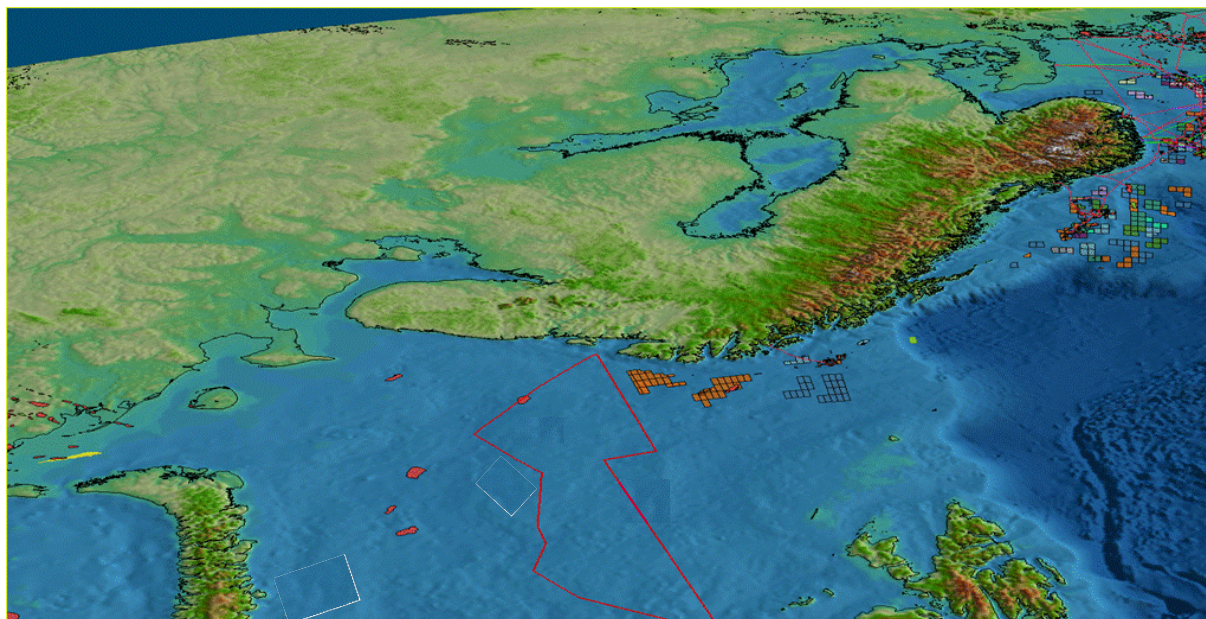

Et eventyr uten prinsesser?

Kvinnens makt og deltakelse i petroleumsutviklingen i Nord-Norge

Av Bente Aasjord, rådgiver

FORORD	2
<u>1 SAMMENDRAG, KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER</u>	<u>3</u>
1.1 SAMMENDRAG	3
1.2 KONKLUSJONER	3
1.3 ANBEFALINGER	6
<u>2 KVINNER OG PETROLEUM – ET EKSPERIMENT I NORD?</u>	<u>8</u>
2.1 PROSJEKTETS FOKUS OG MÅL	8
2.2 HVORFOR KVINNER OG PETROLEUM?	10
<u>3 INDUSTRIEN</u>	<u>12</u>
3.1 MANGEL PÅ ARBEIDSKRAFT	12
3.2 UNNI FJÆR, SIVILINGENIØR OG PLATTFORMSJEF PÅ NØRNEFELTET	15
3.3 NORUT-UNDERSØKELSEN	17
<u>4 POLITIKK OG BYRÅKRATI</u>	<u>20</u>
4.1 STORTINGET	20
4.2 OLJE OG ENERGIDEPARTEMENTET OG OLJEDIREKTORATET	21
4.3 BENTE NYLAND, DIREKTØR I OED	22
4.4 ANDRE STATLIGE ELLER STATLIG INITIERTE ORGANER	23
4.5 MARIT ARNSTAD, TIDLIGERE OLJE- OG ENERGIMINISTER	26
<u>5 DET DISKURSIVE NIVÅ</u>	<u>29</u>
5.1 MEDIA: MENN SKRIVER OG MENN SNAKKER	29
5.2 KONFERANSENE: AV MENN VED MENN OG FOR MENN	32
5.3 EN FRAMTID UTEN KVINNER? - SCENARIEANALYSENE	34
5.4 ET SANT EVENTYR, MEN PRINSESSEN MANGLER	36
<u>6 LITTERATURREFERANSER</u>	<u>38</u>

Forord

Denne delrapporten utgjør det norske bidraget i en internasjonal rapport vi har kalt "Women and natural resource management in the rural north". Rapporten er en av fruktene fra et internasjonalt prosjekt ledet av Kvinneuniversitetet Nord. Prosjektet er et oppdrag fra Arktisk Råd og Utenriksdepartementet i Norge. I tillegg til Norge har Sverige, Island, Grønland, Canada og Finland deltatt. Det internasjonale prosjektet er en oppfølger fra et tidligere prosjekt som ble avsluttet i 2004, hvor temaet var kvinners makt og deltakelse i arktisk fiskerisektor. Også dette var ledet av Kvinneuniversitetet Nord, på oppdrag fra Arktisk Råd og Utenriksdepartementet i Norge.

"Women and natural resource management in the rural north" retter fokus på kvinners makt og deltakelse i en rekke naturressursbaserte arktiske sektorer, som gruvedrift, fiskeri, reindrift, smelteindustri, vannkraft og petroleum. Prosjektet har vært finansiert av Utenriksdepartementet, Nordland fylkeskommune og Nordisk Ministerråd.

Erfaringene fra våre felles workshops og funnene fra de ulike nasjonale bidragene, viser at arktiske ressursbaserte næringer er gjennomgående mannsdominert. De kjønnsbaserte maktrelasjonene og utfordringene de aktuelle sektorene og kvinnene står over for er store.

Prosjektet gjennomført i en tid hvor det politiske fokuset i økende grad rettes nordover. Nord har fått økt oppmerksomhet, og en rekke problemstillinger knyttet til nordområdene reises, defineres og drøftes i den offentlige debatten. Vårt prosjekt har vært ett av mange pågående prosjekter i Norge hvor nordområder og Arktis er tema., men er så langt vi kjenner til det eneste internasjonale prosjektene som løfter et kjønnsperspektiv inn på en arktiske politiske arenaen. Dette trengs. Både i Norge og i de andre statene som har bidratt i prosjektet, tenderer arktiske temaer, enten det gjelder arktiske næringer, geo- og sikkerhetspolitikk eller diplomati til å være "maskuline felter", i den forstand at det er stor mannsdominans på disse arenaene.

Prosjektet har dessuten vist at det er viktig å utvikle kunnskap om det arktiske området i en sirkumpolar kontekst. Å være "nord", eller i nord - har tradisjonelt innebåret å sammenlikne nord med sør. Dette gjelder også i de landene som har deltatt i dette prosjektet. Å speile Nord mot Sør, innebærer i Arktiske stater å speile en periferi mot sentrum hvor hovedstedene og maktarenaene ligger. I de fleste arktiske statene ligger disse utenfor det arktiske området. I dette prosjektet har vi sammenlignet og drøftet forhold i nord med andre steder i nord, altså i en retning som har gått øst-vest eller vest-øst. Å studere samfunnsrelasjoner i denne konteksten innebærer at "nord" blir normalt og at nord blir sentrum. Dette har vært både nyttig og spennende, og det har tydeliggjort behovet for å utvikle slik kunnskapsbygging og slike samarbeidsrelasjoner på en rekke felter.

Nordfold, 19.2.07

Mari Wattum

Daglig leder, Kvinneuniversitetet Nord

1 Sammendrag, konklusjoner og anbefalinger

1.1 Sammendrag

Det norske bidraget og delrapporten som her presenteres på norsk, omhandler petroleumssektoren, med fokus på kvinners rolle petroleumsutviklingen i en i nord. Den norske petroleumsindustrien er sterkt mannsdominert. Kvinnene er få (15 %), og de fleste av disse jobber i catering. Det finnes kvinner i petroleumsrelaterte lederposisjoner, både på plattformer, i styrerom, i selskapers ledelse og på det politiske nivået. Noen av disse er intervjuet i rapporten. Men det er få kvinner i maktposisjoner og det er i overveiende grad menn som besitter topp-posisjonene.

Kvinnene er bedre representert blant ledere i det norske petroleumsbyråkratiet enn på politisk nivå. I Stortingets energi- og miljøkomité er imidlertid kvinnene dårligere representert enn i Stortinget for øvrig. I de tre siste stortingsperiodene har kvinneandelen i komiteen ligget langt under nivået midt på 1990-tallet. Et annet eksempel er det regjeringsutnevnte og politisk tunge Topplederforumet, hvor bare 6 av de 38 medlemmene er kvinner.

Funnene i analysen av det diskursive nivået er kanskje de mest interessante. Dette berører de arenaene hvor rammene og forutsetningene for petroleumsdebatten iscenesettes og defineres. Tendensen er klar: Det er gjennomgående menn som lager konferansene, scenarieanalysene og avisartiklene. Det er i stor grad mennene som skriver, mennene som intervjuer og intervjues, mennene som holder foredragene, mennene som er tilhørere, og i kunnskapsfeltet er det ofte menn som definerer fokus og problemstillinger. Dette til tross; mannsdominansen er sjelden tema på den petroleumpolitiske dagsorden.

Den norske delrapporten har høy aktualitet: For det første er petroleum den viktigste driveren i dagens nordområdepolitikk. Dette gjelder både for regjeringens fokus og i den offentlige nordområdedebatten. En mannsdominert petroleumssektor og petroleumsdiskurs bidrar også til å gjøre nordområdepolitikken mannsdominert. Dette er et demokratiproblem, og det kan svekke nordområdepolitikkenes bredde og menings- og kunnskapsmangfold. For det andre er det mangel på høyt utdannet arbeidskraft i petroleumssektoren. Flere kvinner enn menn tar høyere utdanning, og denne tendensen synes å være sterkere i Nord-Norge enn i Sør-Norge. En petroleumsnæring og en tilhørende politisk arena som framstår som en "gubbearena", kan gjøre petroleum irrelevant når kvinner velger utdanning og karriere.

1.2 Konklusjoner

Siktemålet med dette prosjektet har vært å analysere og dokumentere kjønnsbaserte maktrelasjoner i den norske petroleumssektoren. Vi har også drøftet hvilke konsekvenser slike relasjoner har, både for kvinner, petroleumssektoren og samfunnet som helhet. Som viktig og prominent sektor i norsk politikk og økonomi, har det til nå vært overraskende lite kunnskapsproduksjon og forskningsfokus på maktrelasjonene i petroleumssektoren. Når det gjelder kjønnsbaserte forhold og maktrelasjoner, er dette bildet enda klarere. Vårt prosjekt er det andre av to prosjekter som har pågått i 2005/2006, som har omhandlet kjønnsrelasjoner i energisektoren. Det andre prosjektet er gjennomført av NORUT Samfunn, som er en kvantitativ kartlegging av kvinners og menns representasjon og innflytelse i olje- og energisektoren (Lotherington et al 2006). Det har ikke tidligere vært gjort tilsvarende

analyser. Disse to prosjektene *kan* kanskje være starten på en nyorientering hvor kjønn er i ferd med å få økende fokus i energi- og petroleumssektoren. Hvorvidt dette vil skje, vil imidlertid avhenge av at fokus opprettholdes og følges opp med videre forskning og politisk handling.

Hovedkonklusjonen i denne rapporten, er at petroleumssektoren er sterkt kjønnsdelt og sterkt mannsdominert. Dette er særlig dominerende i industrien og i den offentlige debatten. I fordeling av verv og posisjoner innen byråkrati og på Stortinget er situasjonen noe bedre, men heller ikke der kan vi si at kvinnene er likestilt med menn. Men bildet er ikke entydig. På alle de tre nivåer vi har undersøkt finnes det imidlertid gode eksempler på kvinner som har innflytelse og lederposisjoner – men dette er ikke regelen.

1.2.1 Manglende fokus på kjønn

Arbeidet med prosjektet har i flere henseende vist at det er mangel på fokus og kunnskap knyttet til kvinners rolle i petroleumssektoren. Dette innebærer at den sterke mannsdominansen i sektoren framstår som ”normalt” og tas for gitt. Fravær av fokus på kjønn kommer både til uttrykk gjennom manglende statistikk og data om kvinners deltakelse og posisjoner i petroleumssektoren, og gjennom fravær av politisk fokus og oppmerksomhet omkring temaet. Funnene i vår rapport underbygger konklusjonene i NORUTs rapport, om at kjønn og petroleum bør få en helt annen oppmerksomhet på den faglige og næringspolitiske agendaen enn hva tilfellet er i dag (Lotherington et al 2006).

I motsatt fall kan vi risikere at kvinner ikke får noen plass i petroleumsutviklingen i Nord-Norge. Dette vil for det første være et tap for petroleumssektoren – fordi den sliter med å rekruttere høyt utdannet arbeidskraft. For det andre vil det være et tap for samfunnsutviklingen, fordi skjev kjønnsfordeling og mangel på likestilling er et demokratiproblem. For det tredje risikerer vi at petroleumsutviklingen i nord vil bidra en stedsutvikling som forsterker kvinneunderskuddet i rurale områder i nord. For det fjerde vil det være i strid med det regjeringen har uttalt i sin nordområdestrategi:

”En positiv utvikling i nordområdene forutsetter blant annet at det skapes nye muligheter for kvinner i regionen, og at unge mennesker blir boende og stifter familie der. Regjeringen vil også iverksette tiltak for å stimulere til større innflytting til Nord-Norge”.

(Utenriksdepartementet 2006)

Rapporten viser at petroleumsutviklingen i nord står i fare for å forsterke den fra før sterke kjønnsdelingen av det nordnorske arbeidsmarkedet. Dette er en stor utfordring. Framtidens Nord-Norge og de økonomiske og politiske prosessene som er drivkrefter i utviklingen, må oppfattes relevante for både kvinner og menn. Denne rapporten kan i så måte tjene som et innspill til utviklingen av en petroleumsstrategi i Nord-Norge og arktiske områder, som ivaretar mulighetene til begge kjønn.

1.2.2 Industrien; økt kvinnefokus men strategier mangler

Undersøkelsen viser at vi pr. i dag ikke har entydige tall for kvinners posisjoner i petroleumsindustrien. Tallene fra de to kvantitative undersøkelsene over kvinners roller i oljeindustrien (OED og NORUT) er delvis uklare og muligens motstridende. Det er dermed usikkert hvorvidt vi kan si at det er en utvikling i retning av at kvinner har økt makt og

innflytelse i petroleumsindustrien. Helhetsinntrykket for industrien er at den fortsatt er sterkt manddominert, og at kvinnene i store trekk er forbeholdt jobber i catering og andre serviceyrker.

Et positivt trekk er at de store oljeselskapene - som Statoil – er oppmerksom på kvinneunderskuddet og at de definerer og anerkjenner dette som et problem, både fordi det er mangel på kompetent arbeidskraft og fordi det er i strid til hva som oppfattes som politisk korrekt og moderne. Vi ser det som positivt og lovende at Statoil har vist stor interesse for vårt prosjekt, både når det gjelder informasjon vi har bedt om, deltakelse på seminarer, og å stille opp på intervjuer. Det samme kan sies om OLF (Oljeindustriens Landsforening). Petroleumsindustrien er stolte over og vil gjerne vise fram kvinner de har i ledende stillinger. Likevel synes det å være fravær av en aktiv og offensiv strategi for å rekruttere flere kvinner.

1.2.3 Byråkratiet er kommet lengst

Politikk og byråkrati er den arenaen av petroleumssektoren hvor kvinner er høyest representert når det gjelder makt og innflytelse, men dette er sammensatt. Både Olje- og Energidepartementet og Oljedirektoratet har relativt høy andel kvinner i ledende og innflytelsesrike formelle posisjoner. Likevel er det flest menn i lederposisjoner, og det er i stor grad menn som har topposisjonene. Den høye kvinneandelen i byråkratiet gjenspeiles imidlertid ikke på Stortinget. I denne sammenheng er det verdt å merke seg at kvinneandelen i Energi- og miljøkomiteen er vesentlig lavere enn snittet for resten av Stortinget. Det er videre et paradoks at kvinneandelen i denne komiteen var betydelig større for ti år siden enn i påfølgende stortingsperioder. Det siste utfordrer den tradisjonelle "etterslephypotesen" (Raum 1995), basert på forventningen om at den hierarkiske og funksjonelle arbeidsdeling mellom kjønnene avtar over tid.

Topplederforum

Et stort "likestillingshull" når det gjelder den politiske arenaen, er imidlertid det OED-initierte Topplederforum. Dette er en av de petroleumpolitiske arenaer med størst tyngde og innflytelse. Her er det langt mellom kvinnene – og svaret er innlysende: det er mennene som er toppledere. Hvorvidt Topplederforum omfattes av 40%-regelen er uklart, og gjenstand for juridisk skjønn. En anvendelse av denne reglen på Topplederforum, kunne imidlertid vært både et hensiktsmessig og strategisk tiltak for å få flere kvinnelige toppledere i petroleumssektoren.

1.2.4 Menn definerer forestillingene

Petroleumsutviklingen i nord har skapt nye forestillinger og nye bilder om nordområdenes betydning. For å framheve dette er det blitt vanlig å vise kart over nordområdene og Nord-Norge som er snudd opp ned.

Vår analyse av det diskursive nivå peker klart i retning av at likestilling og kvinners makt i petroleumssektoren ikke bare kan begrenses til å telle hoder i lederstillinger og andre formelle posisjoner. Også det diskursive feltet er sterkt manddominert. Det er menn som konstruerer regien, ideene og rammene for den offentlige petroleumsdebatten, og det er mennene som framstår som viktige meningsbærere. Dette preger også satsingen i nord. Kvinner er – som Nordlandsforskning foreslo i sin konsekvensutredningsanalyse – definitivt ikke noe satsingsområde for petroleumsutviklingen i Nord-Norge. Det er ytterst få kvinnelige

premissleverandører og stemmer. Her synes ingen å forestille seg at muligheten av å snu kartet.

Tatt i betraktning at kvinner er bedre representert i politikk og byråkrati enn i industrien, er det overraskende at den offentlige petroleumsdebatten er så sterkt dominert av menn. Hvorfor har kvinner ledende posisjoner i ”petroleumsbyråkratiet”, mens de er så svakt representert i den offentlige petroleumsdebatten? Dette kan ikke forklares med kjønnsdelt utdanningsvalg.

Vi tror årsaken til den sterke mannsdominansen på det diskursive nivået er sammensatt: En åpenbar forklaring er at det i store trekk er menn som regisserer den offentlige debatten og setter agendaen: Menn lager konferanser om petroleum, menn holder foredragene, menn kommer og hører på, menn skriver scenarieanalyser om petroleum, og det er i stor grad menn som skriver avisartikler og intervjuer om petroleum. Menn velger menn.

En annen forklaring er en utbredt holdning basert på at både det å jobbe sektoren og å være en legitim deltaker og meningsbærer på denne arenaen krever ”petroleumskompetanse”, som ingeniør- eller geologiutdanning. Aktørene som regisserer petroleumsdebatten synes i liten grad å reflektere og ta konsekvensen av at den teknologiske utviklingen innen sektoren, særlig innen IT – også har gjort sektoren betydelig mer relevant for kvinner. Videre må det også påpekes at deltakelse i den offentlige debatten og i politiske prosesser også krever ferdigheter innen samfunnsfag og ledelse, en kompetanse som mange kvinner har. Det skjeve kompetansecfokus ble påpekt av alle våre intervjuobjekter, og det korresponderer også med de holdninger og innvendinger vi møtte fra ulike aktører underveis i prosjektet. Dette peker klart i retning av at petroleumssektoren og dens tilhørende politiske arenaer framstår og *oppfattes* som langt mindre relevant for kvinner enn den i virkeligheten er. Litt spissformulert kan vi si at petroleumssektoren sliter med et ”gubbestempel” som påfører sektoren et betydelig imageproblem.

De diskursive maktforholdene og sektorens maskuline image kan ikke forklares alene som en følge av kvinners utdanningsvalg. Dette dreier seg også om en sektor og en politisk arena som opprettholder og reproducerer kulturer og bilder som kvinner oppfatter lite attraktivt å være en del av. Det er derfor grunn til å advare mot å redusere mannsdominansen i sektoren til et spørsmål om individuelle kvinners valg. Dagens unge kvinner er høyere utdannet enn menn. Det største problemet er kanskje ikke kvinnenenes karriere- og jobbmuligheter, men petroleumsindustriens rekrutteringsproblem og Nord-Norges evne til å framstå som et attraktivt arbeidsmarked for høyt utdannede kvinner.

1.3 Anbefalinger

For å øke kvinners deltakelse og innflytelse i petroleumssektoren anbefaler vi en rekke tiltak:

- Kunnskapsutvikling og forskning på kvinners rolle i petroleumssektoren må styrkes og vedlikeholdes. Dette gjelder både kvantitative data og forhold som etablerer myter og forestillinger som påvirker sektorens image. Når det gjelder kvantitative data, anbefaler vi at det etableres tilgjengelige databaser som gjør det mulig å ha en kontinuerlig overvåking av utviklingen i kjønnsbaserte forhold i sektoren som helhet (både næring, politikk og byråkrati), og på ulike nivåer.
- Det må holdes et vedvarende politisk fokus på kvinners rolle i petroleumssektoren. Å øke kvinners deltakelse og innflytelse på alle nivåer, krever en offensiv satsing hvor dette inngår i petroleums politikkenes samlede og bærende visjoner. Ettersom petroleum

er en så viktig drivkraft i regjeringens nordområdesatsing, bør økt deltakelse og innflytelse for kvinner i denne sektoren også være en del av nordområdepolitikken. Det er viktig at regjeringen synliggjør problemstillingen, slik at dette blir en legitim og viktig del av den offentlige debatten.

- Det har stor betydning og signaleffekt at offentlig oppnevnte arenaer som direkte eller indirekte påvirker politikkutforming, imøtekommer kravet til kjønnsbalanse. Dette gjelder også – og kanskje spesielt – politiske fora der det er uklart hvorvidt 40 %-regelen kommer til anvendelse. Topplederforum bør ha en betydelig bedre kjønnsbalanse enn dagens.
- Media, konferansearrangører og kunnskapsprodusenter som bidrar til å etablere og forme den petroleumpolitiske diskurs og agenda, bør øke bevissthetsnivået og fokuset på kjønn. Dette gjelder både behovet for å øke kvinneandelen blant de som ”produserer” den offentlige debattarenaen (journalister, konferansearrangører, scenarieforfattere osv) og det gjelder utvelgelsen av meningsbærere som blir stemmer i den offentlige petroleumsdebatten. Offentlige økonomiske bidragsytere og samarbeidspartnere med arrangører av petroleumskonferanser kan også stille krav til kjønnsbalanse, f. eks når det gjelder arrangementskomité og foredragsholdere.
- Petroleumsindustrien og leverandørindustrien bør ta på alvor at den har et imageproblem som innebærer at mange kvinner ikke oppfatter dem som relevant, når de velger utdanning og karriere. Imageproblemet løses ikke bare gjennom å uttrykke ønsker om flere kvinner, og å vise fram bilder av kvinner i selskapenes brosjyrer. Dette må følges opp med bevisste strategier og offensiv satsing fra selskapenes side.

2 Kvinner og petroleum – et eksperiment i nord?

”Petroleumsæraen” i Nord-Norge er i startgropa, og i den offentlige debatten er det store forventninger til det som omtales som ”det kommende oljeeventyret i nord”. Det politiske fokuset rettes nå nordover, og regjeringen har definert nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde. Ulike kunnskapsmiljøer har laget scenarieanalyser hvor den kommende petroleumsutvinningen kommer til å gjøre Nord-Norge og Barentsregionen til et økonomisk og politisk tyngdepunkt. For å illustrere og understreke dette presenteres gjerne nye kart, hvor Norge sees fra nord i stedet fra sør. Andre, og mer nøkterne perspektiver peker imidlertid på at en utvikling som kommer landsdelens befolkning og samfunn til gode, ikke er en selvfølgelighet, og at dette krever målrettede strategier og satsinger. Disse problemstillingene er en aktuell og viktig debatt i dagens Norge. Derfor har vi valgt petroleumssektoren for det norske delprosjektet.

Ny industri og nye næringsutvikling representerer potensial for endringer. Dette er også pekt på i de samfunnsmessige konsekvensutredningene som ligger til grunn for konsekvensutredningen for helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten – Barentshavet¹: ”Kvinner og petroleum kan bli et satsingsområde, et eksperiment i nord”, heter det i utredningen. Her er det ikke Norgeskartet som snus opp ned, men det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret i petroleumssektoren. Rapporten peker på tre sentrale forutsetninger for å realisere en slik visjon: Det ene er at petroleum er i startgropa i nord, og har nyhetens interesse. Det andre er at myndighetene ønsker å dempe sentralisering og fraflytting fra Nord-Norge, og det tredje er at kvinner i regionen er høyt utdannet. Men rapporten peker også på at realisering av en slik visjon innebærer store utfordringer med tanke på å meisle ut strategier, hvor en slik kvinnesatsing inngår i sektorens samlede og bærende visjoner.

2.1 Prosjektets fokus og mål

Målet med dette prosjektet er tredelt: Det ene er å analysere kvinners deltakelse og innflytelse i ulike deler av petroleumssektoren. Det andre er å identifisere muligheter og hindringer for kvinners deltakelse og slik etablere et grunnlag for å utvikle endringsstrategier. Det tredje er å sette kvinner og petroleum på den politiske dagsorden, og dermed bidra til at kjønn og olje blir en legitim og naturlig del av petroleumssektorens strategi og diskurs. Med dette for øye har vi lagt vekt på en åpen og inkluderende prosess, der vi har opprettet dialog og samarbeid med ulike aktører, både på myndighetsnivå, i næringen og i kunnskapsfeltet.

I denne framstillingen har vi en bred sektortilnærming. Dette innebærer at vi definerer petroleumssektoren som selve industrien, petroleumsrettet offentlig politikk, samt media og kunnskapsfeltet. Det sier seg selv at vi i dette formatet ikke kan dekke alle deler av sektoren. Vi har derfor plukket ut noen relevante arenaer og valgt ut noen indikatorer på kvinners posisjon og innflytelse. Vi har konsentrert analysen om tre hovedarenaer som er definert ved industrien, politikk og byråkrati, og det diskursive nivå.

Industrien.

Vi har ikke gjort noen egen undersøkelse av kvinners rolle i petroleumsindustrien, men gjengir og drøfter materialet fra to ulike undersøkelser. Det ene er Olje- og Energidepartementets undersøkelse fra 2002 (OED 2003). Denne viser sysselsettingen i de ulike deler av petroleumsindustrien fordelt på kjønn. Den andre er NORUTs kartlegging av

¹[1] OED, KU-samfunn, petroleumsvirksomhet ti Lofoten og Barentshavet. Sluttrapport Asplan Viak, Stavanger

kvinner og menns representasjon og innflytelse, gjennomført for olje- og energisektoren (Lotherington 2006). Disse undersøkelsene har vi supplert med intervjuer fra ledere i Statoil.

Politikk og byråkrati

På dette nivået har vi undersøkt kvinneandelen i Stortingets energi- og miljøkomité fra 1993 og fram til i dag. Vi har også presentert tall for kjønn og ledelse i OED samt undersøkt et knippe av statlige eller halvstatlige selskap eller organer i ”petroleumsfeltet”. I tillegg har vi intervjuet tidligere olje og energiminister Marit Arnstad, og Bente Nyland, divisjonsdirektør i Oljedirektoratet.

Det diskursive nivå:

Her har vi undersøkt tre ulike indikatorer og analysert dem ut fra en kjønnsprofil:

- 1) Media, representert ved avisa Nordlys, som er regionavis i Nord-Norge.
- 2) Petroleumskonferanser, hvor vi har deltatt på fem ulike konferanser som strekker seg fra det lokale til det internasjonale nivå.
- 3) Scenarieanalyser, hvor vi har sett på tre ulike rapporter som har fokus på framtidig utviklingstrekk knyttet til petroleumsutviklingen i Barentsregionen.

2.1.1 Maktperspektivet

Makt handler om å påvirke beslutninger gjennom deltakelse, posisjoner, nettverk, kunnskap, forestillinger, språk og begreper. Grunnet for vår analyse av kjønnsbaserte maktrelasjoner i den norske petroleumssektoren er en bred maktforståelse, i vår forståelsesramme omfatter makt ikke bare maktrelasjoner som kan måles eller telles. Vi fokuserer også på diskursive eller idémessige maktrelasjoner. Disse formene for makt er kulturelle eller institusjonaliserte forestillinger som opprettholder og gjensker hierarkiske kjønnsstrukturer.

Et trekk som gjør at slike forestillinger og forståelsesrammer er spesielt virkningsfulle er mangelen på bevissthet om deres tilstedeværelse. Dette bidrar til at slike forestillinger tas for gitt, som en naturlig orden, og dermed ikke reises spørsmål ved. Allerede tidlig i prosjektet støtte vi på slike forestillinger, og en av disse kan tjene som eksempel: Vi fortalte en av lederne i et norsk oljeselskap at utdanningsnivået i blant unge kvinner i Finnmark er likt eller høyere enn i resten av landet mens kunnskapsnivået blant menn i tilsvarende alder i Finnmark er 10 % lavere enn i resten av landet². ”Flott” svarte lederen ”dette øker kvinnes muligheter til å finne passende ektemenn som kommer nordover for å jobbe med Snøhvit-prosjektet.” Han så åpenbart ikke kvinnes høye utdanningsnivå som en ressurs for petroleumsindustrien, men som en ressurs som gjorde dem i stand til å kapre de utdannede menn som kom sørfra for å jobbe i den nordnorske petroleumsutviklingen.

Idémakt er sjelden så tydelig som i dette eksemplet. Vanligvis er forholdet mellom slik makt og dens konsekvenser både mer kompleks og mindre synlig. I dette eksemplet er det lett å se at lederens oppfatning fremmer barrierer, både for petroleumsindustrien og kvinner i Finnmark. Idémakt er vanskeligere å avdekke når kjønn er ikke-tema. Dette skjer når ulike petroleumsarenaer er oppfattet og forstått som kjønnsnøytrale. Den skjeve kjønnsdelingen blir en naturlig orden, ikke satt spørsmål ved.

---

² Se Britt Kramvig (2005), som baserer seg på tall fra SSB.

Kunnskap er makt. Å analysere kjønnsbaserte maktrelasjoner i petroleumssektoren må derfor også ta i betraktning det forhold at forskningen på kjønn og petroleum tradisjonelt ikke har stilt spørsmål ved kvinners mangel på posisjoner og innflytelse i sektoren. Dette korresponderer for øvrig med funnene i vårt tidligere prosjekt om kvinner i den arktiske fiskerisektoren (Sloan (ed) et al, 2004).

Generelt, og i lys av petroleumssektorens nasjonale betydning, er det gjort få studier med fokus på kjønnsrelasjoner i sektoren. Spørsmålet var f. eks ikke viet fokus i den siste nasjonale maktutredningen. Typisk for de studier som er gjort når det gjelder kvinners roller i petroleumssektoren er at de har fokus på de arenaer og roller hvor kvinnene er representert, f. eks i catering, eller hvordan de såkalte "Nordsjøenkene" har tilpasset livet og familiesituasjonen knyttet til det å ha en mann som jobber på plattform. Noen data på kjønn og petroleum finnes, både hvor kvinnene finnes og om kvinner i ledelse, disse vil presenteres og drøftes i denne rapporten. Etersom petroleum er et typisk "mannsbastion", kan vi si at hovedfokus i dette studiet er arenaer hvor vi forventer at kvinnene er svakt representert. Dette betyr ikke at vi overser de kvinner som har lederposisjoner i sektoren.

I dette prosjektet dokumenterer og utfordrer vi kjønnsbaserte maktrelasjoner i den norske petroleumssektoren, og ser på hvilke konsekvenser dette har, både for kvinner, sektoren og samfunnet. Tatt i betraktning oljesektorens posisjon som en viktig og prominent sektor i norsk politikk og økonomi, forventet vi å finne publikasjoner og forskningsarbeider omkring maktrelasjonene i petroleumssektoren. Overraskende er det få slike analyser. Ser vi etter maktanalyser som fokuserer på kjønnsrelasjonene i sektoren, er bildet enda klarere. Det er viktig at dette spørsmålet får økt oppmerksomhet, både i industrien og på politisk nivå. Resultatet av dette og liknende prosjekter kan i så måte tjene som verktøy for utviklingen av en petroleumsstrategi i Nord-Norge og arktiske områder.

2.2 Hvorfor kvinner og petroleum?

Den norske petroleumsvirksomheten er landets største eksportnæring og står for 25 % av den norske verdiskapingen. Nær 80 000 personer er sysselsatt i petroleumsvirksomhet³, Fravær av kvinners deltakelse og innflytelse i en så viktig økonomisk sektor er i seg selv et demokratiproblem. Utvikling av petroleumssektoren i nord påvirker dessuten en rekke politikkområder i sterkere grad enn det som har vært tilfelle med petroleumsvirksomhet i Nordsjøen. Dette gjelder bl.a. miljøpolitiske utenrikspolitiske og sikkerhetspolitiske spørsmål (Johnsen 2006). Disse forholdene aktualiserer ytterligere demokratispektet ved petroleumsutviklingen i nord, og behovet for å sikre deltakelse fra ulike grupper, også kvinner:

- Sektoren er av stor strategisk betydning, både regionalt, nasjonalt og globalt, og berører også utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål
- Petroleumsutvinning og -produksjon berører både globale og lokale miljøspørsmål. I nord er miljøet særlig sårbart. Dette utfordrer også andre arktiske økonomiske sektorer, som fiskeri, havbruk og turisme,

---

³ FACTS – the Norwegian Petroleum sector 2006 Ministry of Petroleum and Energy
<http://www.odin.no/filarkiv/278568/Fakta-eng2.pdf>

- Petroleumsvirksomheten berører grunnlaget for bosetting og sysselsetting, og den sosiale strukturen, inkludert arktiske samfunns kultur og identitet

Fravær av kvinners innflytelse og deltakelse kan også resultere i en utvikling hvor viktige perspektiver ikke gis oppmerksomhet. Meningsmålinger og studier, både i Norge og andre land, viser at kvinner statistisk sett har andre preferanser og gjerne er mer radikale enn menn [Se f.eks Wearing and Wearing (1991)]. Dette gjelder flere områder, også i miljøspørsmål. Kvinner er gjennomgående mer kritisk enn menn er til å ta miljømessig risiko, og de kan derfor i noen sammenhenger være mer kritisk til industriell aktivitet som kan ha negative konsekvenser på natur og helse. Denne tendensen kommer også til uttrykk når det gjelder menns og kvinners holdninger til petroleumsaktivitet i nordlige marine områder, som systematisk viser at kvinner er mer skeptiske i disse spørsmålene enn det menn er⁴.

Ulike preferanser, muligheter og konsekvenser for kvinner og menn innebærer at en petroleumsutvikling hvor kvinner er underrepresentert, kan komme i skade for å ikke reflektere befolkningens preferanser og perspektiver som helhet. I tillegg øker dette muligheten for en utvikling som mangler en tilstrekkelig og hensiktsmessig bredde av perspektiver. Å inkludere kvinner i petroleumssektoren er ikke bare et spørsmål om demokrati. Det kan også være en styrke for petroleumssektoren og det øvrige samfunn som helhet, fordi det øker det nødvendige mangfoldet for å utvikle en sektor som er i stand til å møte omverdens krav og utfordringer.

2.2.1 Petroleum påvirker kvinner og menn forskjellig.

På landsbasis var kvinneandelen i den norske petroleumsindustrien 15 % i 2002, mens den i Nord-Norge var 14% (OED 2002). På 1990-tallet hadde Statoil en målsetning om å nå en kvinneandel på 20 % innen utgangen av 2000, når det gjelder selskapets ledende stillinger (management and senior specialist posts). Den virkelige andelen i 2005 var 15 %, men selskapet jobber fortsatt med å nå målet på 20%. For driften av Snøhvit har Statoil et mål om at 20 % av de ansatte skal være kvinner. Pr i dag er 16-17% av de ansatte i driftsorganisasjonen kvinner. I ledergruppen er 2 av 10 kvinner. Dermed synes målsetningen på kjønn å være oppnådd på ledelsesnivå men ikke i resten av organisasjonen.

Kjønnsdelingen både i petroleumssektoren og i samfunnet for øvrig innebærer at utviklingen av petroleumssektoren berører kvinner og menn forskjellig. Dette er også erfaringene fra Snøhvit-utbyggingen som startet sommeren 2002. Etersom dette prosjektet er det første offshore utbyggingsprosjekt i Barentshavet oppfattes dette gjerne som "pilotprosjektet" for petroleumsutviklingen i Barentshavet. I en følgeforskningsrapport om regionale utviklingstrekk generert av Snøhvitutbyggingen viser Abelsen et al (2005) at utbyggingen totalt har generert flere jobbmuligheter for menn enn for kvinner, og således økt andelen mannlige sysselsatte i Hammerfest fra 52 -55%.

Når det gjelder endringer i sysselsettingen blant de fastboende i Hammerfest, er bildet annerledes. Fra 2001 til 2003 var det i denne gruppen en netto sysselsettingsvekst for kvinner på 92, mens tilsvarende tall for menn var 47 (ibid) Dette forklares med hvor finnes ledig og

---

⁴ En spørreundersøkelse som ble gjennomført av "Norsk Respons" om holdningene til petroleumsvirksomhet i Barentshavet og utenfor Lofoten, viste at 62% av mennene var positive, mens 42% av kvinnene var positive. Undersøkelsen er referert i Avisa Nordland, 6.6.2005

kompetent arbeidskraft til å fylle de nye jobbene. Næringer med økt lokal sysselsetting, er næringer som tradisjonelt rekrutterer mange kvinner (ibid), mens den store økningen av ”importert” arbeidskraft forbundet med Snøhvitutbyggingen har skjedd i de mannsdominerte yrkene.

I tillegg til økte jobbmuligheter, har Snøhvitutbyggingen generert flere positive utviklingstrekk for Hammerfestregionen. Fra en vedvarende befolkningsnedgang på 1990-tallet er trenden snudd mot en klar vekst i befolkningstallet, fødselsoverskudd samt en endret og yngre aldersstruktur i befolkningen (Abelsen et al 2005).

Men følgeforskningen har også registrert negative endringer i befolkningens velferd etter igangsettingen av snøhvitutbyggingen. Også disse påvirker menn og kvinner ulikt. Antall overnatningsdøgn på krisesenteret i Hammerfest økte kraftig i 2003, noe som settes i sammenheng med økt rusforbruk i parforhold (ibid). Samtidig ble antall bekymringsmeldinger til barnevernet i Hammerfest mer enn fordoblet. En tilsvarende økning i det øvrige Finnmark kunne ikke registreres.

2.2.2 Likestilling på retur?

Hammerfest toppet Statistisk Sentralbyrås (SSB) likestillingsindeks i 2000, 2001 og 2002. Likestillingssituasjonen i den kommende ”petroleumsbyen” var altså - i følge SSB - den aller beste i Norge. I 2004 kom kommunen ned på 19. plass. Årsaken til fallet var at Hammerfest svekket sin stilling på tre områder. Dette gjaldt kvinneandelen i kommunestyret etter valget høsten 2003, kvinneandelen i arbeidsstyrken, og andelen kvinnelige innbyggere i aldersgruppen 20-39 år (Abelsen et al 2005). Rapporten knytter de to sistnevnte forholdene direkte til Snøhvitutbyggingen. Men det kan heller ikke utelukkes at kvinneandelen i kommunestyret også ble indirekte påvirket av utbyggingen. Flere forhold kan være relevante: Ble lokalpolitikken ”maskulinisert” som en følge av den kommende utbyggingen? Opplevde kvinnene at dette angikk dem like mye som menn? Kom andre lokalpolitiske spørsmål som vanligvis engasjerer kvinner i bakgrunnen? Dette er viktige spørsmål som omhandler de samfunnsmessige konsekvensene av petroleumsutviklingen i nord, og som krever oppmerksomhet.

Abelsen et al (2005) reiser imidlertid også spørsmål om hvor godt SSBs indikatorer reflekterer den reelle likestillingen mellom menn og kvinner. Indikatoren tar f. eks ikke hensyn til kjønnsdelingen på arbeidsmarkedet, i hvilke bransjer kvinner og menn jobber og hvordan de er representert i lederstillinger.

3 Industrien

3.1 Mangel på arbeidskraft

Norsk arbeidsliv er preget av mangel på arbeidskraft. Dette gjelder også petroleumsindustrien. En særlig utfordring ligger i at petroleumsindustrien er preget av en sterk kjønnsdeling. Lav kvinneandel er dermed ikke bare uttrykk for at petroleumsindustrien er en typisk ”mannsarena”. Det kan også være et uttrykk for sektoren står overfor en betydelig arbeidsmarkedsutfordring, fordi sektoren ikke oppfattes som aktuell for mange kvinner, verken når de velger utdanning, eller blant de som har relevant kompetanse. Problemet er

altså ikke bare hvorvidt kompetente kvinner ”slipper til”, men også hvorvidt kvinner vurderer oljeindustrien som relevant arbeidsarena.

Sammenliknet med resten av OECD-området er norsk arbeids- og næringsliv preget av høy yrkesdeltakelse og lav ledighet. Norske kvinners yrkesdeltakelse er også blant de høyeste i OECD-området. I denne sammenheng er det særlig interessant at fødselsraten i Norge ligger i toppsjiktet blant industrilandene, på fjerdeplass. Høy yrkesdeltakelse er således ikke et hinder for høy fertilitet i befolkningen. Dette må ses i sammenheng med velferdsordningene og familiepolitikken. Basert på SSBs tall for arbeidsstyrken i 2006⁵, deltar ca 68 % av kvinnene og vel 75% av mennene i det norske yrkeslivet. Disse tallene viser at det er blant kvinner vi finner det største potensialet for økt yrkesdeltakelse.

Som nevnt innledningsvis viser tall fra Olje- og Energidepartementet (OED 2003), at kvinnene utgjorde ca 15 % av de sysselsatte i den norske petroleumssektoren. Både nasjonalt og i Nord-Norge er kvinneandelen høyere i de landbaserte aktivitetene enn offshore. Vi skal nå se på hvilke deler av sektoren kvinnene er sysselsatt.

Fig 1. Sysselsetting i petroleumssektoren i Norge og Nord-Norge, på land og offshore. (Aug 2002, (OED 2003))

GENDER	ON SHORE			OFF SHORE			ALL		
	MEN	WOMEN	SUM	MEN	WOMEN	SUM	MEN	WOMEN	SUM
NORTHERN NORWAY	380	90	470	298	19	417	678	109 (14%)	787
NORWAY	42287	10165	52452	26959	2296	29255	69246	12461 (15%)	81707

⁵ Statistisk Sentralbyrå. Arbeidsstyrken 15-74 år, etter alder og kjønn

Fig 2. Sysselsetting basert på bedriftskategori, kjønn, landbasert og offshore, (aug 2002) (OECD 2003)

	ON SHORE			OFF SHORE			ZUM			Proprtional empl. of women
	m	w	all	m	w	All	m	w	all	
OIL COMPANIES	7943	3445	11388	6025	842	6867	13968	4287	18255	23,5 %
DRILLING COMPANIES	605 (66%)	318 (34%)	923	5294	147 (3%)	5441	5899	465	6364	7,3%
TRANSPORT AND SHIPPING	1340	389	1729	5383	149 (3%)	5532	6723	538	7261	7,4%
INDUSTRY AND CONSTRUCTION SERVICES	16573	1981	18554	5596	59 (1%)	5655	22169	2040	24209	8,4%
SERVICE COMPANIES	3904	781	4685	2883	145	3028	6787	926	7713	12,0%
ENGINEERING COMPANIES	6571	1456	8027	627	4	631	7198	1460	8658	16,9%
BASES	562	137	699	3		3	565	137	702	19,5%
CATERING STAFF	110 (64%)	62	172 (36%)	952 (51%)	922 (49%)	1874	1062	984	2046	48,1%
LANDING AND DISTRIBUTION PLANTS	1989	593	2582				1989	593	2582	23,0%
OTHER GOODS AND SERVICES	1467	502	1969	171	6	177	1638	508	2146	23,7%
ZUM	42287	10165	52452	26959	2296	29255	69246	12461	81707	15,3%

Figurene viser at kvinner er representert i alle bedriftskategorier, men med betydelig variasjon. Høyest er kvinneandelen i forpleining. Lavest kvinneandel finner vi i boring, transport og rederivirksomhet. Ingen kategorier har en kvinneandel over 50 %.

Tallene basert på disse kategorier, forteller i hvilke deler av sektoren kvinnene er representert, men de retter ikke fokus på kvinners makt og innflytelse i sektoren. Den høye kvinneandelen i forpleining gir grunn til å forvente at kvinner er lavt representert i posisjoner hvor de har innflytelse.

Flere oljeselskaper har som sagt uttalte mål om økt kvinneandel i selskapets ledelse. På 1990-tallet hadde f. eks Statoil mål om å oppnå en kvinneandel i slike stillinger på minimum 20 % innen utgangen av 2000. Det reelle tallet var 15 %. (Statoil Magasin 2002) Dette målet lyktes ikke, men selskapet opprettholder fortsatt målet om 20 %.

3.2 Unni Fjær, sivilingeniør og plattformsjef på Nornefeltet

Plattformsjef Unni Fjær. Foto: Bente Aasjord

Hvorfor valgte du denne utdanningen, og hvordan gikk du inn i petroleumssektoren?

- Lærerne på videregående skole motiverte meg. De vakte min interesse for matematikk og fysikk. Jeg hadde elektro som førstevalg på NTNU, men kom ikke inn. Mitt andrevalg var maskin. Bare 10 % av studentene på maskin var kvinner. Det var en utfordring å komme fra et lite kystsamfunn og inn til byen for å studere i et miljø hvor det var så få jenter. Men jeg ble snart varm i trøya, det var egentlig ikke noe problem. Jentene holdt sammen, og vi fikk også venner blant guttene. Underveis spesialiserte jeg meg i petroleumsrelaterte studier på maskiner, kompressorer og turbiner – noe av dette ble gjort som jobber for Statoil. Etter studiene jobbet jeg som forsker, først ved SINTEF, senere ved Statoils forskningscenter i Trondheim.

Unni begynte å jobbe offshore i 1997, først ved Sleipner-plattformen, så på Åsgård. Disse opererer på Haltenbanken, som ble utbygget fra midten av 1990-tallet. I 2004 ble Unni plattformsjef på Norne-feltet.

- Det var veldig moro, sier Unni Fjær. - Norne er en flytende installasjon, en båt med fleksible oljeledninger som er knyttet til omkringliggende minirigger. Sammenliknet med andre plattformer på Haltenbanken, har Norne en liten stab, bare 80 menn. *Du sa "menn" – men det må da være flere kvinner der?* - Gjorde jeg? Det ser ut til at også jeg har adoptert den tradisjonelle terminologien.

Å være leder på Norne, innebærer å administrere en fabrikk og et "hotell" hvor staben bor. Fabrikken omfatter administrering av boreriggene og alle operasjonsskipene.

- Jeg er gartneren som får blomstene til å vokse. Jeg er ingen macho-sjef. Bare i beredskapssituasjoner og ved eventuelle kriser, er det militære kommandolinjer. Det er bare da jeg gjør alle beslutningene, sier Fjær.

Apropos kriser – sist vinter gjestet stormen "Narve" kysten, og du var offshore da uværet herjet som verst. Jeg hørte deg bli intervjuet på NRK-Nordland, men du virket helt rolig. Var det ikke tøft å være der – jeg har hørt at bølgene var enorme – opp til 17 m høye?

- Bølgene var 30 m høye. Men vi led ikke, situasjonen var trolig verre på land. Journalisten ønsket vel en dramatisk story, men situasjonen var under kontroll. Det var ingen vits i å uroe familiene på land, påpeker Fjær.

Tilbake til debuten som plattformsjef på Norne. Hvordan var det som kvinne å gå inn i denne posisjonen?

- Jeg visste at jeg var i stand til å klare jobben. Men det var kanskje noen blant den mannlige staben som lurte på om jeg var god nok, og jeg ville passe der ute, osv. Det skulle vært atrig å visst hva den egentlig tenkte. Likevel – det har vært lite fokus på kjønn på Norne. Mange av mennene der ute er vant med å ha kvinner på arbeidsplassen. Jeg tror ikke de tenker noe særlig på at jeg er en kvinne. Kjønnfordelingen på Norne er tradisjonell. Kvinnene er få, og de fleste jobber i catering og andre servicejobber. I drift og vedlikehold er det veldig få kvinner. For meg er det et mål å få kvinner inn i alle typer jobber. Statoil må kunne vise at det er kvinner i alle type jobber. Men for å nå et slikt mål, er det nødvendig at kvinner velger relevant utdannelse. Det er ikke vanskelig å få jobber, men man må ha de rette kvalifikasjonene for å komme i posisjon. Men for å ta den nødvendige utdannelse, må man tørre det og være motivert for det. For å øke kvinners motivasjon og interesse for denne sektoren, må vi kanskje begynne på ungdomsskolenivå. Gutter er alltid offensive og interesserte, de ønsker høye lønninger. For å fange jenters interesse, må vi informere og vise valgene og mulighetene. Alle kan gjøre det, men de må ville det. Petroleum er en veldig spennende sektor, noe skjer hele tiden. Det er definitivt ingen bakdel å være kvinne. Alle vet hvem du er.

Men legges ikke grunnlaget for mange av kvinnenenes valg allerede før ungdomsskolen? Tror du ikke at de muligheter ungdom oppfatter som relevante allerede formes i barnehagen eller i lekebutikken?

- Selvfølgelig. Dette er også arenaer som former og definerer de mentale mulighetene. Den rosa ”veggen” i lekebutikkene dekket av barbiere og andre dukker motiverer ikke akkurat jenter til å bli interesserte i matematikk og fysikk, medgir Fjær.

Hun forteller at en viktig forutsetning for å være i en toppstilling, er å lære å takle at man feiler. - Jenter er ofte redd for å gjøre feil, og mer enn menn er, sier hun. - Dette kan være en barriere for å gå inn i lederposisjoner. ”Hvorfor skulle jeg – det blåser der oppe, og noen kan begynne å snakke”. Unni tror at slike spørsmål hindrer kvinner å gå til toppen. Å gå inn i en lederposisjon innebærer i følge Unni å akseptere å gjøre feil. Ingen er perfekte. Men for å gå til topps, trenger du også støtte, sier hun. - Du trenger noen som støtter deg og som forteller deg at du vil klare det.

Unni er gift og har to barn, 14 og 11 år. Hun arbeider to uker offshore og er fire uker på land. Selv om hun har ”fri” under disse fire ukene, er det alltid noe å følge opp, det følger med det å være leder. Det går bra å kombinere jobben med familielivet. - Jeg har en veldig flink mann. Da vi fikk det første barnet, hadde han permisjon like lenge som jeg. Dette var lurt. Han lærte hva som måtte gjøres, han fulgte opp helsestasjonen osv. I begynnelsen av Unnis offshore-karriere, ringte hun mannen hele tiden og maste om alt han måtte huske. Da hun sluttet med dette, ble alt mye bedre for begge. I dag har hun ingen bekymringer om hvordan det går hjemme. – Men, sier Unni - når jeg kommer hjem atter to uker borte, skal huset være rent og ryddig. Ellers blir jeg sur. Hun liker å ha to forskjellige liv. Husmortilværelsen er hyggelig, hun er anonym og har rolige dager. Men det kan også være kjedelig. Da er det veldig godt å

komme tilbake til jobben igjen. Men dette kan bare fungere om man finner gode løsninger, sier Unni. - Å være skilt må være ekstra vanskelig å få kabalen til å gå opp, men jeg kjenner flere skilte familier som klarer det.

3.3 NORUT-undersøkelsen

En kartlegging av kvinners og menns representasjon og innflytelse er nylig gjennomført for olje- og energisektoren (Lotherington et al 2006). Undersøkelsen omfatter ikke bare petroleumsindustrien, men hele energisektoren⁶. Med utgangspunkt i OEDs tall (2003), peker kartleggingen i retning av en høyere andel kvinner i petroleumsindustriens styrer og ledelse, en kvinneandelen for industrien for øvrig. Flere forhold tilsier imidlertid at en slik konklusjon må drøftes nærmere. Vi kommer tilbake til dette, men først skal vi presentere hovedfunnene i NORUTs undersøkelse.

Undersøkelsen er basert på to kvantitative spørreundersøkelser, en bedriftsundersøkelse som omfatter i alt 471 virksomheter, og en individuell undersøkelse som omfatter 1250 styremedlemmer og 4750 ledere. Bedriftsundersøkelsen hadde en svarprosent på 40%, mens den individuelle undersøkelsen hadde en svarprosent på i underkant av 10%.

Bedriftsundersøkelsen viste at de bedriftene som hadde svart, hadde en 20% kvinneandel i bedriftenes styrer, og at andelen øker med virksomhetenes størrelse. 6% av bedriftene hadde kvinnelig styreleder. I virksomhetenes ledelse viste undersøkelsen en kvinneandel på 15%, og 12% kvinnelige toppledere. Når det gjelder ledelsen synes bedriftsstørrelse ikke å være relevant for kvinneandelen. Andre funn i undersøkelsen viste at kvinnelige ledere i sektoren har lavere aldersgjennomsnitt enn menn, og at kvinnelige ledere jevnt over har høyere utdanningsnivå enn menn. Over 90 % av lederne var gifte eller samboende, og størsteparten hadde barn.

Bedriftsundersøkelsen viste dessuten at en liten del av virksomhetene har målsettinger, handlingsplaner og virkemidler med hensyn på å øke kvinneandelen blant ledere og styremedlemmer. 20 % av bedriftene hadde konkrete mål om likestilling, og 23% hadde i løpet av de tre siste årene gjennomført tiltak for å få økt kvinneandel. Imidlertid hadde bare 8 % av bedriftene en handlingsplan for likestilling. Andelen bedrifter som har iverksatt tiltak for å øke kvinneandelen økte fra 8 % i 2002 til 19 % i 2005.

Funnene i undersøkelsen peker i retning av at intern rekruttering er den vanligste formen for rekruttering til lederstillinger. Undersøkelsen viste også at lederstillinger bare unntaksvis utlyses. Ettersom kvinneandelen i utgangspunktet er lav, innebærer dette at virksomhetene har langt færre kvinner å velge mellom enn om stillingene var lyst ut. Det betyr også at personlige relasjoner og nettverk på arbeidsplassen spiller en vesentlig rolle i rekruttering til lederstillinger i olje- og energisektoren. Rapporten peker på at nettopp dette er et svært viktig poeng med tanke på å utvikle strategier og verktøy for å øke kvinneandelen blant sektorens ledere.

Rekruttering til styrene viste samme tendens: Dette skjer via nettverk. Bare i ett tilfelle ble det i undersøkelsen rapportert om rekruttering som følge av et særskilt initiativ for å øke

---

⁶Kartleggingen omfatter medlemsbedrifter i Oljeindustriens Landsforening, Olje & Gass og Elektro og Energi, som begge er bransjeforeninger i Norsk Industri og Energibedriftenes

kvinneandelen. Anvendelse av databaser over relevante kvinnelige styrekandidater kan dermed synes å være et uutnyttet potensial for å øke kvinneandelen i styrene.

Den individuelle spørreundersøkelsen viste at både styremedlemmene og lederne opplevde å ha innflytelse. En relativt større andel av de mannlige styremedlemmene opplevde ofte at de fikk gjennomslag for sine synspunkter, enn de kvinnelige styremedlemmene rapporterte. Ingen kvinner opplevde at de sjelden fikk gjennomslag, men det rapporterte 5 % av mennene. Også blant lederne opplevde mennene i høyere grad enn kvinnene å ha stor innflytelse, men forskjellene her var ikke så store.

Hovedvekten av både kvinnelige og mannlige styremedlemmer ønsket gjenvalg, og kvinnene i høyere grad enn menn. Vel en tredjedel av både kvinner og menn ønsket å bli ledere på et høyere nivå enn i dag. Begge disse trekkene peker i retning av at det ikke er stor forskjell blant kvinners og menns ambisjonsnivå, når det gjelder vilje og ønske til å ta på seg leder- eller styreansvar.

Rapporten konkluderer med at sektoren står foran en rekke utfordringer for å rekruttere kvinner til lederstillinger og styreverv. Den ene utfordringen gjelder de kvinner som i dag er i sektoren. Disse er en viktig målgruppe, særlig ettersom rekruttering til lederstillinger i så høy grad foregår via interne prosesser. Overfor kvinnene som er i sektoren, foreslår rapporten kompetansehevingstiltak.

Den andre utfordringen gjelder spørsmålet om hvordan olje- og energisektoren kan gjøre seg attraktiv for kvinner. Situasjonen på arbeidsmarkedet tilsier at dette i økende grad vil være en utfordring for sektoren. Rapporten foreslår at endringer i ansettelsesprosesser som viktig i denne sammenheng, både når det gjelder utlysning, intervjusituasjonen og arbeidsforhold.

Den tredje utfordringen rapporten peker på, er å øke tilfanget av kvinner. Dette berører for det første forestillingene om hva som anses og defineres som relevant kompetanse. Her antyder rapporten at virksomhetene går i vante spor, og i for liten grad tar høyde for, at sektorens kunnskapsbehov er endret, og at kvinner innehar verdifull kompetanse som sektoren behøver. For det andre krever økt tilfang av sektoren at jenter i større grad velger relevante fag- og utdanningsveier.

3.3.1 Viser NORUT-rapporten en bedring?

Før vi forlater NORUT-undersøkelsen, skal vi vie litt plass til å drøfte funnene. Basert på at den samlede kvinneandelen i petroleumssektoren er bare 15 %, er det overraskende at man finner en like stor kvinneandel i ledelsen i energisektoren som helhet. Er det sannsynlig at kvinnene er like godt representert i ledelsen som snittet av kvinnelig representasjon i petroleumsindustrien som helhet? Dette spørsmålet blir ytterligere aktualisert i lys av OEDs tall som indikerer en kvinneandel på mellom 46 og 49 % i forpleining. Det kan i lys av dette være grunner til å spørre hvor representative tallene fra undersøkelsen er for petroleumsindustrien. Dette gjelder både svarprosent og representativitet blant de som har svart i undersøkelsen. I bedriftsundersøkelsen var svarprosenten 40 %. Ved utsendelse av spørreskjemaer, kan det ikke utelukkes at de bedrifter som valgte å respondere var bedrifter som i utgangspunktet har fokus og prioritet på likestilling og økt kvinnelig deltakelse.

Tilsvarende spørsmål kan stilles når det gjelder undersøkelsens funn av kvinnenes styrerepresentasjon i oljeindustrien. Er funnene i undersøkelsen på 23% kvinneandel i styrene representative for petroleumsnæringen, eller kan det tenkes at det er de mest ”kvinnevennlige” bedriftene med forholdsvis høy kvinneandel som har svart?

I den individuelle undersøkelsen av ledere og styreledere er svarprosenten enda lavere. Under 10% av de 1250 styremedlemmene, svarte på spørreskjemaet. Under 8% av ledere svarte. Blant de som svarte, utgjorde kvinnene 27% og mennene 73%. Den forholdsvis høye andelen kvinner (sett i forhold til kvinneandelen i styrene), styrker antakelsen av at utvalget kan være skjevt, og at respondenter som har fokus og interesse for spørsmålet er overrepresentert.

En alternativ forklaring kan ligge i at det i ledelsen er behov for annen og mindre ”mannstypisk” kompetanse enn i resten av organisasjonen, og at det derfor er lettere å rekruttere kvinner. Dette gjelder både innen økonomi, personal og data, som er fagområder også kvinner har erobret. En slik forklaring kan f. eks være relevant i forhold til kvinneandelen ved driften av Snøhvitfeltet, som er høyere i ledelsen enn i organisasjonen som helhet. De metodiske forhold vi har pekt på, gir likevel grunn til å drøfte hvorvidt de rapporterte kvinneandelene i ledelse og styrer er representative, både for energisektoren som helhet og for petroleumsindustrien, som er vårt fokus.

At det kan reises spørsmål ved representativiteten for deler av undersøkelsens funn, betyr imidlertid ikke at undersøkelsen er verdiløs. Dersom metodiske forhold har ført til mulige skjevheter, er det sannsynlig at rapportens tall for kvinners innflytelse og makt i petroleumssektoren er høyere enn de er i virkeligheten. Konklusjonene i NORUT-rapporten, og Olje- og energidepartementets kommentar til rapporten om at det er nødvendig å ha et kontinuerlig fokus på kjønn og petroleum⁷, blir med dette enda mer presserende.

---

⁷ Se pressemelding fra Olje- og Energidepartementet 26.6.06
<http://www.dep.no/oed/norsk/aktuelt/pressesenter/pressem/026011-070021/dok-bn.html>

4 Politikk og byråkrati

I petroleumsrelatert offentlig forvaltning og politikk er kvinner generelt bedre representert enn i industrien. Dette gjelder også i administrativ ledelse og politiske posisjoner og verv. Det betyr ikke at kvinnene er like godt representert som menn. Vi skal her gi et innblikk i hvordan dette ser ut i Stortinget og i Olje- og Energidepartementet.

4.1 Stortinget

Perioden 1993-1997 var kvinneandelen i Stortinget på et historisk høyt nivå (39,4 %), mens den for de to neste periodene 1997-2005 var 36,4% og økte til 37,9 etter valget i 2005⁸. På Stortinget behandles energipolitikk i Energi- og miljøkomiteen. Vi har sett på kjønnsfordelingen i denne komiteen i de fire siste storingsperiodene, 1993-1997, 1997-2001, 2001-2005, og 2005-2009. Vi har sett på kvinneandelen i komiteen som helet, og i komiteens ledelse⁹. For hele perioden fra 1993-2009 har det vært 84 medlemmer i de fire komitéperiodene 62 menn og 22 kvinner (kvinneandel 26 %). I komiteens ledelse har det vært til sammen 18 representanter, 13 menn og 3 kvinner. Ser vi på de tre siste periodene, synker kvinneandelen til knappe 23%, og ingen kvinner i komiteenes ledelse. Kvinneandelen i Energi- og miljøkomiteen, ligger dermed godt under kvinneandelen i Stortinget som helhet.

Det er i den førte av de fire storingsperiodene (1993-97), at kvinnene er best representert i Energi- og miljøkomiteen. Dette må ses i sammenheng med at kvinneandelen i Stortinget var høyere enn for de andre periodene. Dette er også den eneste perioden at det er kvinner i komiteens ledelse. I denne storingsperioden hadde komiteen 15 medlemmer, og et flertall av disse (8) var kvinner. Samtlige ledere for perioden (en leder og to nestledere) var kvinner. I den neste perioden (1997-2001) var sammensetningen en annen. Denne komiteen hadde i alt 19 medlemmer, og bare 4, vel 1/5 av disse var kvinner. Ingen av de til sammen 5 stortingsrepresentantene som var ledere i løpet av perioden, var kvinner. I perioden 2001-2005 hadde komiteen i alt 13 medlemmer. 5 av disse var kvinner, alle ledere og nestlederne var menn. I inneværende storingsperiode (2005-2009), har komiteen 15 medlemmer, 10 menn og 5 kvinner. Leder og de to nestledere er menn.

Ser vi på partivis fordeling, har Arbeiderpartiet hele perioden (1993-2009) hatt flest kvinner i komiteen (13). Ingen av de andre partiene har hatt mer enn tre kvinner i hele perioden. Fordelingen er som følger: Kristelig Folkeparti 3 kvinner, Høyre, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti har alle hatt 2 kvinner i komiteen, mens Fremskrittspartiet og Venstre ikke har hatt kvinner i denne komiteen. Jo større partiene er, desto større er tilfanget av kvinner, og det er derfor ikke unaturlig at Arbeiderpartiet har flest. Dog viser den store forskjellen (13/2) mellom hhv Arbeiderpartiet og Høyre, at det er betydelige forskjeller i den relative kvinnerepresentasjon partiene i mellom. Av de tre kvinner som har vært komitéledere eller -nestledere, er 2 fra Arbeiderpartiet og 1 fra Senterpartiet. Det er altså ikke bare partistørrelsen som er avgjørende for kvinnenes representasjon.

---

⁸ Kilden. Informasjons- og dokumentasjonssenter for kvinne- og kjønnsforskning.
<http://kilden.forskningsradet.no/artikkel/vis.html?tid=37173>

⁹ I løpet av storingsperioden har det i flere av periodene vært omrokeringer i komiteens sammensetning og ledelse, oftest pga. regjeringsskifte. Vi har valgt å telle alle personene som har vært i komiteen i løpet av perioden.

4.2 Olje og energidepartementet og Oljedirektoratet

Likestillingsloven krever at offentlige myndigheter skjerper aktivitets- og redegjørelsen for å fremme likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder. Derfor har Olje- og energidepartementet igangsatt et prosjekt for å kartlegge kvinner og menns innflytelse i energisektoren. Rapporten fra NORUT Samfunnsforskning, som ble referert i kapittel 3 er en del av dette prosjektet.

I tråd med redegjørelsesplikten, rapporterer Olje- og energidepartementet årlig om forhold som vedrører likestilling mellom kjønnene, både i departementet og i underliggende etater. Pr. 1. mars 2005 er kvinneandelen blant ansatte som følger¹⁰:

Kvinneandel av antall tilsatte, ledere og nyrekruttede, 1. mars 2005									
	Antall tilsatte			Ledere			Nyrekruttede		
	Totalt ¹	Ant. kvinner	Andel kvinner %	Totalt ¹	Ant. kvinner	Andel kvinner %	Totalt 2004	Ant. kvinner	Andel kvinner %
Olje- og energidepartementet	137	61	45	41	12	29	12	6	50
Oljedirektoratet	211	95	45	11	6	55	2	1	50

¹ Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister, bemanningsoversikt per 1. mars 2005.

Som det framgår av tabellen er kvinneandelen både i Olje- og energidepartementet og i Oljedirektoratet, vesentlig høyere enn i industrien og hva vi fant i stortingets Energi- og miljøkomité. Andelen kvinnelige ledere i Oljedirektoratet, er 55 %, dog er utvalget i denne gruppen lite, bare 11. Et annet positivt trekk er at kvinneandelen blant nyrekruttede både i departementet og i Oljedirektoratet er 50 %. Begge etater har en personalpolitikk med definerte mål og integrert praksis. Dette omfatter tiltak ved tilsettelsesprosedyrer, utfordrende oppgaver som innebærer større ansvar, ledes ansvar for å fremme likeverdige oppgaver mellom kvinner og menn, oppfordring til kvinner om å søke der kravet om 40 % av begge kjønn ikke er oppfylt osv.

¹⁰ <http://www.statsbudsjettet.dep.no/2006/dokumenter/html/fagdep/oed/kap04.htm>

4.3 Bente Nyland, direktør i OED

Bente Nyland er opprinnelig nordlending, men bor nå i Stavanger og arbeider som avdelingsdirektør i Oljedirektoratet. Her har hun ansvar for nye områder, letemodeller og analyse. Hun er utdannet geolog, da hun studerte var de 20 % kvinner, men nå nærmer kvinneandelen seg 40%.

Hvor mannsdominert er oljeindustrien egentlig?

- Den er vel det, men mest fordi den alltid har vært det. Det pleide jo å være hardt, fysisk arbeid på oljeriggene, med skikkelig skitt-image, men det endrer seg nå. Oljeindustrien holder på å bli en IT-industri, perfekt for Nintendo-generasjonen. Statoil er nå den største IT-bedriften i Norge! Den største utfordringen for dem er å finne de kvalifiserte folkene de trenger, vi ser jo at de må til utlandet for å finne dem!

Det evige spørsmålet er hvordan man skal få unge til å velge realfag på skolen?

- Jeg tror oljeindustrien har et imageproblem. De fleste nordmenn har veldig lavt bevissthetsnivå når det gjelder oljen, jeg tror de ser bransjen som noe annet enn det den egentlig er. Og TV-show som "offshore2" bare forsterker mytene. Det ser ikke ut som at de klarer å vise fram de teknologiske sidene, utfordringene. Men ja, det er jo en vitenskapsdrevet bransje. Vi må vinne lærerne for oss, kurse dem, inspirere dem så de kan inspirere elevene sine. Motivasjon og informasjon, og på et tidlig tidspunkt. Jeg tror det er sentralt i å få unge nordmenn interessert, og jeg skjønner ikke at det skulle være noen kjønnsforskjell der.

Hva med kvinner som prøver å komme inn i næringa, kvinnelige søkere?

- Da jeg begynte i oljeindustrien jobbet kvinner i catering og forpleining, nå er de prosess teknikere og vi har til og med en kvinnelig plattformsjef på Norne. Jeg tror de fleste selskapene har innsett at det er bedre med begge kjønn representert. Kvinnene som søker er like gode eller bedre enn mennene, og de får jobbene de søker på. Lederne som gjør ansettelsene er nå av en generasjon som har vokst opp med likestilling, så jeg tror ikke de ser det som noe som helst problem å ansette en kvinne. Men det virker for meg som om de ikke-norske selskapene faktisk er bedre på man-kvinne-ratioen enn de norske selskapene, jeg ser i alle fall flere kvinner i sjefsstillinger der. Her i Norge ser jeg kvinner som jobber som administratorer, saksbehandlere, og i akademiske stillinger. Det er færre i høyere sjefsstillinger.

Hva slags stillinger er det du snakker om da?

- Vel, min erfaring er at det er vanskelig å få kvinner til å søke ledende stillinger. Jeg tror kvinner ønsker å bli oppfordret til å søke, hvis du skjønner hva jeg mener, de skyver ikke seg selv fram i rampelyset. De vil være "snill jente"... Og noen foretrekker rett og slett å jobbe med faget sitt, hvis du er ekspert på geologi er kanskje ikke administrativt arbeid det du brenner for i livet! Og så er det hele greia med familieansvar – det betyr jo at de trenger fleksible løsninger både hjemme og på jobb. Det er mange som føler at de ikke klarer å håndtere det presset. Og i noen avdelinger – vel, de påstår jo at de prøver, men jeg tror "glasstaket" fortsatt er virksomt en del steder. Firmakulturen kan være tøff, og når det gjelder dette med at "menn ansetter menn" – gutteklubb-greia – på noen plasser må du rett og slett være i riktig korridor på riktig tidspunkt!

Og i OD?

- Vårt største problem er å få tak i dyktige folk, kjønn er ikke egentlig noe tema. I ledergruppa her er vi 50/50 menn og kvinner og har vært det lenge nå. Dessverre skal en av kvinnene

slutte nå, og det er vanskelig å finne noen til å erstatte henne. Det er ikke vanskelig å finne en kvalifisert kvinne, det er vanskelig å finne en som er villig.

Hva med petroleumsutviklingen i nord?

Vel, det bekymrer meg at oljen ser ut til å bli bærebjelken, at vi ikke får vedtak og politikk som støtter opp rundt det. Snøhvit og Goliat er rett og slett ikke nok å bygge en utvikling på, ikke på egen hånd.

Hva med debatten som har vært rundt utvinning i nord?

- Vel, når det gjelder spin-off-effekter for Nord-Norge, ser det ut til at en del virkelig ikke har skjønt hva det dreier seg om. Det ser jo ut som at en del tror at det vil bli et Melkøya-anlegg på hvert skjær i nord, og det kommer jo aldri til å skje. Vi må fokusere på nærområdene og hvilke muligheter utvinningen gir for leverandørindustri og tilleggsnæring. Hva er mulighetene der? Olje og gass vil i seg selv ikke gi så mange jobber i det lange løp, det er mer et spørsmål om eiendomsskatt, ikke jobber, og leverandørindustri, både varer og tjenester. Det er her Nord-Norge kan etablere seg selv som en del av Norges internasjonale rykte som hovedoperatør. Og det er igjen et spørsmål om å utnytte sine unike fordeler. Kan Lofotfiskere og reindriftssamer bruke sin spesialistkompetanse på for eksempel klær for ekstremvær? Er det annen tradisjonell samisk kunnskap som kan gjøres til spesialisttjenester for forholdene? Spørsmålet er, hva kan vi produsere for næringen?

Så hvilken utvikling tror du vi vil få i nord?

- Utviklingen er markedsstyrt, og formes av ting som skjer langt herfra. Det er et driv for å få utforsket og utviklet Nordland VI og VII, å fortsette med det som skjer i Barentshavet. Det blir spennende å se hva som skjer i Russland, dette er jo en ny mulighet for å få en løsning på det omstridte området. Statoil og Hydro arbeider med å komme seg inn på Shtockman, vi har muligens nye forhandlinger om delelinjen og havrett. Dette vil kreve nøye politisk og administrativ håndtering, og da mener jeg lokalt like mye regionalt som nasjonalt. Det jeg vel egentlig savner er en skikkelig verdidebatt. Jeg mener, som nasjon tjener vi utrolig mye penger på olje og gass, man kan jo si at det har ”reddet” landet. Men hva bruker vi det på? Beskatningsnivået på industrien, burde ikke det debatteres mer? Vår velstand kommer av energiforbruk. Etnisitet debatteres også lite, kanskje vi trenger en god krangel om samiske rettigheter? Det er jo et spørsmål om å bevare en kultur, grunnlaget for en livsførsel. Og i disse moderne tider, hvor spesielt samiske kvinner er særdeles høyt utdannet – de burde jo være perfekte til å jobbe i oljenæringa, ikke sant?

4.4 Andre statlige eller statlig initierte organer

I tillegg til det politiske og byråkratiske nivå finner vi ulike institusjoner og fora og som på ulike måter spiller viktige roller i petroleumspolitikken. Dette er statlige selskap eller korporative fora som drøfter rammene for petroleumspolitikken.

4.4.1 Petro AS

Petro ivaretar statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) på vegne av staten. Bakgrunnen for opprettelsen av Petro var at privatiseringen av Statoil forårsaket at forvalterordningen for SDØE måtte forandres. Hovedoppgavene for selskapet er å ivareta statens direkte deltakerandeler i de interessentselskap der staten til enhver tid har slike. De skal overvåke Statoils avsetning av produksjonen fra statens direkte deltakerandeler, samt

styre økonomien i statens direkte deltakerandeler. Sittende styre på 7 medlemmer har 3 kvinner og kvinnelig leder.

4.4.2 INTSOK

Dette er en sammenslutning av norske olje- og gass-partnere. INTSOK ble etablert i 1997 av den norske olje- og gassindustrien og den norske regjering. INTSOKs formål er å øke og styrke forretningsaktivitetene i internasjonale olje- og gassmarkeder med utgangspunkt i industriens erfaringer, teknologi og kunnskap. INTSOK omtaler seg selv som ” an effective vehicle for promoting the Norwegian offshore industry’s capabilities to key clients in overseas markets and providing market information to its partners.”. INTSOKs arbeider omfatter særlig

- Å vurdere markedsmuligheter og styrke partnernes konkurransevne på globale markeder,
- å bygge relasjoner mellom kunder og representanter for myndigheter i utlandet
- å tilby informasjon om norske forhold knyttet til økt gjenvinning, kostnadsreduksjon og helse, miljø og sikkerhetsforanstaltninger

Styret i INTSOK har tolv medlemmer og er sammensatt av representanter fra industrien, myndighetene, LO og forskning. Styret har 7 menn og 5 kvinner. Leder og nestleder er menn.

4.4.3 OG 21

OG21, som er forkortelsen for Olje og gass I det 21. århundre, ble etablert på initiativ av Olje- og energidepartementet i 2001¹¹. Formålet er å hjelpe petroleumsindustrien med å formulere en nasjonal teknologistrategi for verdiskaping og konkurransefortrinn i olje- og gassindustrien. Målet er å utvikle en mer koordinert og fokusert tilnærming til forskning og utvikling. Det sittende styret har 13 medlemmer, hvor av 6 er kvinner. Leder og den ene av de to nestlederne er menn.

4.4.4 KonKraft – Topplederforum

De tre statlige eller statlig initierte organene ovenfor oppfyller altså 40% regelen. Dette er ikke tilfellet for det forumet vi nå skal presentere.

OED arbeider i tett dialog med den norskbaserte olje- og gassnæringen for å styrke norsk kontinentalsokkels konkurransekraft og leverandørindustriens konkurransevne. I 1999 ble det igangsatt en prosess for å styrke konkurransekraften til den norske olje- og gassnæringen. KonKraft, som denne prosessen kalles, arbeider med sentrale spørsmål som påvirker næringen, så som finansielle forhold, skattesystemet for norske selskaper, internasjonalisering, forskning og utvikling, helse, miljø og sikkerhetsspørsmål. KonKraft har også satt fokus på å vinne økt forståelse og interesse for næringen blant ungdommen.

For å gi KonKraft tilstrekkelig tyngde, ble det i 2000 - på initiativ fra OED - opprettet en møteplass der næringen og myndighetene har mulighet til å drøfte det man mener er viktige utfordringer og forslag til konkrete tiltak. Denne møteplassen har fått navnet Topplederforum. Topplederforum har som mål å styrke norsk kontinentalsokkels konkurransekraft og å sikre

---

¹¹ Se www.OG21.org

norsk leverandørindustri konkurransevne hjemme og internasjonalt. Forumet ledes av olje- og energiministeren.

Topplederforum er et diskusjonsforum som ikke fatter beslutninger. Topplederne inviteres av statsråden til å være med i forumet. Invitasjonen er personlig og fungerer slik at dersom toppleren fra en bedrift eller organisasjon er forhindret fra å delta, er det ikke anledning til å sende stedfortredere eller vararepresentanter. I Topplederforumet sitter topplerne fra oljeselskaper, leverandørindustri, arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner, forskningsinstitusjoner og myndigheter. Topplederforum består i dag av i alt 38 medlemmer, 32 menn og 6 kvinner¹². I arbeidsutvalget på 7 medlemmer er det ingen kvinner.

Topplederforum har en komité/arbeidsgruppe som utarbeider programmene for møtene og inviterer foredragsholdere. Foredragene følges av debatt, men ingen beslutninger blir fattet. Etter hvert møte lages et referat. Topplederforumet skal drøfte sentrale utfordringer for næringen, men har ikke noe nærmere konkretisert oppdrag. KonKrafts agenda og målsetting berører en rekke spørsmål knyttet til norsk petroleumspolitik. Dette omfatter tunge politikkområder som for eksempel rammebetingelser knyttet til utvinningstempo, miljø og skattevilkår. Den store representasjonen fra topplerne fra industri og organisasjoner i Topplederforum, tilsier at forumet har innflytelse og politisk tyngde. Dette var også hensikten med opprettelsen av forumet.

Likestillingsloven krever at det skal være minst 40 % av begge kjønn i offentlige råd og utvalg. Generelt gjelder regelen for alle utvalg, styrer, råd, nemnder og lignende, som oppnevnes av et offentlig organ. Topplederforum er opprettet på initiativ fra Olje- og Energiministeren, og det er også ministeren som har utpekt deltakerne av forumet. Dette er kriterier som taler for at forumet er underlagt loven. To ytterligere forutsetninger må normalt være til stede for at forumet skal omfattes av regelen. Det ene er at forumet har fått et mandat eller oppdrag. Det andre er at det må være en forventning om at gruppens arbeid skal munne ut i et sluttprodukt (rapport, utredning eller redegjørelse).

Vi kontaktet Likestillingsombudet for å få deres vurdering av hvorvidt likestillingsloven kommer til anvendelse for Topplederforum. Etter en helhetsvurdering er ombudets syn at Topplederforum "antakelig ikke omfattes av 40 % -regelen i likestillingsloven § 21". Denne vurderingen synes å være basert på at Topplederforum er begrenset til et diskusjonsforum som ikke fatter beslutninger. Ombudet uttrykker imidlertid også at Topplederforum et viktig forum innenfor en viktig næring, og at dette burde hatt en jevnere kjønnsfordeling¹³.

Formelt synes altså ikke Topplederforum å omfattes av 40 % -regelen. Men fra et likestillingsperspektiv er det et paradoks at et politisk forum som er opprettet med hensikt på å gi KonKraft politisk tyngde, ikke omfattes av den norske likestillingslovgivningen. At forumet ikke fatter beslutninger betyr ikke at forumet ikke har innflytelse. Kanskje tvert i mot. Problemet med den lave kvinneandelen kan imidlertid løses ved at ministeren inviterer flere kvinner til å delta i forumet.

---

¹² Basert på opplysninger fra Jon-Egil Johnsen, KonKraft, personlig referanse.

¹³ Personlig referanse med juridisk rådgiver Margrethe Søbstad.

4.5 Marit Arnstad, tidligere olje- og energiminister

Marit Arnstad var olje- og energiminister i sentrumsregjeringen (1997-2000). For tiden arbeider hun som rådgiver i advokatfirmaet Schødt i Trondheim. Hun er også styremedlem i Statoil. Arnstad er utdannet jurist innen folkerett.

Foto: Bente Aasjord

Som en av de aller første kvinnelige olje- og energiministre; møtte du noen reaksjoner på grunn av det?

- I Norge har kvinner for lengst trådt inn på den politiske og byråkratiske arenaen, også i toppposisjoner. Som minister registrerte jeg ingen reaksjoner fordi jeg var kvinne.

Hva med petroleumsindustrien, der kvinnene er så få – hvordan mottok de deg?

- Det tradisjonelle bildet av petroleumsindustrien er den industrielle mann og den serverende kvinne. Og det er veldig få kvinnelige ledere. Men dette bildet har begynt å endre seg. På 1990-tallet begynte selskaper som Statoil å fokusere på kjønn, som minister følte jeg aldri at det var et problem å være kvinne. Min erfaring er at jeg ble respektert. Den norske oljesektoren er ennå en av de sektorer hvor regjeringen har relativt stor makt, særlig gjennom konsesjonssystemet. Staten er en direkte og aktiv deltaker, og den har muligheter til å endre politikken underveis. Gjennom dette har olje- og energiministeren betydelig innflytelse og er i stand til å bruke makt direkte. Olje- industrien visste dette, og at de måtte lytte til meg.

- Å være kvinnelig olje- og energiminister i Norge var en ting, sier Arnstad – utenlands var det annerledes. På internasjonale møter var jeg ofte den eneste kvinnen. Under min ministerperiode møtte jeg bare en kvinnelig kollega. Hun var fra Angola. Noen ganger opplevde jeg at representanter eller kollegaer fra andre land henvendte seg til min departementsråd, fordi de trodde han var ministeren, og jeg hans sekretær. Men ingen i departementet brukte slike situasjoner på noen måte. De forklarte høflig at jeg var ministeren og den rette personen å henvende seg til, sier Marit. Men i Saudi-Arabia var det spesielt å være kvinnelig minister:

- En journalist intervjuet meg, men han visste ikke hvordan han skulle bruke intervjuet. Avisen hadde aldri intervjuet en kvinne. Han tok bilde av meg, men kunne ikke bruke det, fordi det aldri hadde vært bilde av en kvinne i en saudiarabisk avis, forteller hun. I de

energipolitiske øst/vest-dialogene, har Saudi-Arabia stor makt. Det var fremmed for saudiarabiske representanter å møte en kvinnelig olje- og energiminister. Men hun følte at de respekterte henne, spesielt etter at hun tilkjennegav sin uenighet i diskusjonene! På denne tiden hadde hun baby som hun ammet, derfor måtte hun ha han med meg på lange reiser. I denne settingen opplevde hun at saudiarabiske menn kunne være vel så tolerante og ”myke” som vestlige menn. - De gir mer oppmerksomhet til barn enn vestlige menn vanligvis gjør, og ingen reagerte da jeg ammet min sønn i den saudiarabiske oljeministerens privatfly.

Hva er dine tanker om kvinners rolle i den kommende petroleumsæraen i Nord-Norge?

- Det tradisjonelle bildet er på vei ut. Som utviklingen av Snøhvit viser, vil den framtidige offshore petroleumsutvinningen bli styrt fra land, gjennom undervannsløsninger. Dette åpner for endringer i oljeindustriens kjønnsbalanse, mener Arnstad. - Kvinner er høyt utdannet og de har gode resultater, ofte bedre enn menn. I tillegg vil den videre teknologiske utviklingen i sektoren generere behov for annen kompetanse enn den tradisjonelle. Vi vil trenge flere folk utdannet innen data, geologi, organisasjon og markedsføring, alt dette er områder der mange kvinner har kompetanse. Med andre ord trenger petroleumssektoren kvinner, og behovet for den kunnskap kvinner har er økende, påpeker hun.

Men vil dette automatisk endre sektorens kjønnsbalanse?

- Nei, det er annet spørsmål. For det første har petroleum en kultur som kanskje ikke appellerer til kvinner flest. På tross av at næringen er blitt mer klar over problemstillingen, og på tross av at de prøver å fremstå annerledes, er bildet av petroleumsnæringen ennå veldig maskulint. De prøver – men jeg føler på en måte at deres anstrengelser er halvhjertet, sier Arnstad. - For det andre - påpeker hun – er dagens unge opptatt av ryktet til all slags kommersiell aktivitet. Selskaper som ikke tar hensyn til dette, vil ikke bli i stand til å rekruttere de best kvalifiserte folkene. Petroleumssektoren har innsett dette for sent, sier Marit Arnstad. At Statoil bruker 30% av sin tid på å ivareta selskapets omdømme, sier mye om hvor viktig dette er. Det tredje poenget hun peker på, er at ledere i petroleumssektoren må inkludere kvinner, både i toppledelsen og i styrene. - Dette er viktig, sier hun - ikke bare for å øke mangfoldet og selskapets omdømme. Det er også viktig at sektoren har kvinnelige rollemodeller. Kvinner velger ofte bort arenaer som bare består av menn. Oljeselskapene har definitivt mer å gjøre. Men Arnstad tror ikke oljeselskapene er den verste delen av sektoren. Hennes erfaring er at leverandørindustrien er kommet kort i så henseende. - De hviler bar ryggen på oljeselskapene, og har ikke i samme grad blitt utfordret av media og andre for deres omdømme. Denne delen av petroleumssektoren bruker generelt langt mindre krefter på sitt omdømme, og spesielt når det gjelder kjønn. De har en lang vei å gå, sier hun.

Støtter du kjønnskvoltering og det nye kravet om 40 % av hvert kjønn i selskapers styrever?

- Definitivt. Trusselen for sanksjoner vil virke. Kvotering er nødvendig for at noe skal skje, sier Arnstad.

Petroleum er en driver for utviklingen av dagens nordområdepolitikk. Dette genererer økt fokus på politikkområder som er ”maskuline”; energi, geopolitikk, diplomati, sikkerhetspolitikk osv. Hva kan gjøres for å øke kvinners deltakelse på disse arenaer?

- Jeg ser poenget ditt. Politikk i nordområdene, som f. eks delelinjespørsmålet i Barentshavet, er mannsdominert. Så mange kvinner er utdannet i folkerett og i statsvitenskap. Det er også de som får de beste karakterene. Hvorfor går ikke kvinner inn på disse arenaene? Har de ikke sjøltillit? Hvis ikke – hvor lang tid vil dette ta? Dette er min frustrasjon, og det er vanskelig for meg å forstå hvorfor kvinner avstår fra å gå inn på så viktige arenaer. Beslutninger om suverenitet, energi og sikkerhetspolitikk er av stor betydning for oss alle! Dette handler om

velferd, rettigheter, miljø og fred. Hvorfor synes dette å være så fremmed for kvinner? Før eller senere, sier Arnstad, - må det skje en endring.

Hvordan?

- Møtesteder hvor energipolitikk formes og diskuteres – som seminarer og konferanser – er veldig viktige arenaer, påpeker hun. - De som organiserer disse møteplassene spiller nøkkelroller. De definerer og former temaer, hvem som skal snakke osv. Arnstad mener at det regionale og fylkesvise nivået må bli mer opptatt av kjønnsdimensjonen i slike henseender. Det har stor betydning at de sender kvinner for å møte representanter for industrien. Men også oljeindustriens organisasjoner, f.eks Den Norske Petroleumsforening, må rette fokus på kvinnelig deltakelse. De arenaer vi her snakker om, er veldig viktige, men på samme tid kanskje de som er lettest å endre. Problemet må heller ikke overdimensjoneres, sier hun.

5 Det diskursive nivå

”Hun har ligget der og ventet, jomfruelig og attråverdig, med løfter om de mest dyrebare deiligheter noen har sett i denne delen av kongeriket. Sju beilere har hun hatt, og de har langt fra vært noen dverger”. De kalles lisenseiere, og heter Statoil, TotalFinaElf, Gaz de France, Norsk Hydro, Amerada Hess, RWE DEA, og Svenska Petroleum. I går ble det klart at Snøhvit er rede til å motta frierne, de sju kjempene. Kanskje er det et moderne norsk folkeeventyr som starter [...] Ingen skal være i tvil om at de sju kjempene kommer til å utnytte den ennå slumrende jomfruen til siste dråpe”.

Oddvar Nygård, kommentar, avisa Nordlys 26.9.01.

Det er ingen tvil. Gassfeltet utenfor Finnmark er hunnkjønn. Og hun spiller hovedrollen i starten på det nordnorske ”eventyret”. Hun er deilig, jomfruelig og uskyldig. Og kjempene som skal utnytte ”jomfruen” - ”til siste dråpe” - er hankjønn. I alle fall i det moderne folkeeventyret som den nye tiden rammes inn i. Hvem skriver, regisserer og iscenesetter dette eventyret? Hvem skaper forestillingene om hva som er mulighetene og utfordringene for den nordnorske petroleumsæraen? Hvem etablerer normene og ideene for de politiske beslutninger som fattes?

Hvordan kvinner er representert i ledende posisjoner og stillinger, er bare ett av flere uttrykk for kvinners rolle i petroleumssektoren. Vi skal nå se på den tredje indikatoren, som er det diskursive nivå. Her er vi ute etter å se på makt og innflytelse gjennom hvordan kvinner er representert på ulike arenaer der petroleumpolitikk formes, defineres og redefineres. Vi har valgt ut tre ulike arenaer: media, konferanser og scenarieanalyser. Hver av disse har vi undersøkt ut fra et kjønnsperspektiv.

5.1 Media: menn skriver og menn snakker

Vi har gjennomgått avisartikler om petroleumsrelatert stoff fra avisa Nordlys, i årene 1995 – 2005. Vi valgte Nordlys, fordi avisen er en regionavis, med fokus på nordområdene og nordnorsk politikk og samfunnsnivå. Artiklene har ikke karakter av å være lokalstoff, men heller regionalstoff og nordområdepolitikk, som ofte settes inn i en nasjonal eller internasjonal kontekst. Derfor mener vi dette datamaterialet er relevant for konteksten av denne undersøkelsen.

Datamaterialet er nyhets- og kommentarartikler er basert på Naturvernforbundets Barentshavkontor sitt klipparkiv, hvor petroleumsrealterte artikler er samlet, datert og arkivert

kronologisk for hele perioden. Dette betyr ikke at absolutt alt Nordlys har skrevet om petroleum inngår i dette arkivet, men basert på informasjon fra Naturvernforbundet, utgjør arkivet trolig 90 % av avisens dekning av petroleumsstoff, og petroleumsrelatert stoff. De artiklene vi har undersøkt, utgjør samtlige petroleumsartikler som er klippet og arkivert fra Nordlys i den aktuelle perioden. En stor del av artiklene omhandler spørsmål om hvorvidt petroleumsvirksomhet bør tillates, både ut fra et miljøhensyn, og ut fra hensynet til fiskerinæringen. Dette er naturlig, ettersom både konsekvensutredningen for åpning av Barentshavet, flere konsesjonsrunder og Snøhvitutbyggingen ble avgjort i denne perioden.

Vi har analysert artiklene ut fra et kjønnsperspektiv, og foretatt en kvantitativ registrering over hvem som har skrevet artiklene, hvem som er intervjuet og hvorvidt kjønn har vært tema. I tillegg har gjennomgangen gitt et kvalitativt inntrykk over både vinkling av stoff og hvilke interesser som belyses eller kommer til orde. For hele perioden har vi registrert til sammen 339 petroleumsrelaterte artikler som har stått i Nordlys. Dette utgjør i all hovedsak nyhetsstoff. Et fåtall av artiklene er kommentarer skrevet av avisens egne journalister. Leserinnlegg og kronikkstoff er utelatt. Lederartikler er også utelatt, ettersom det ikke framgår hvem som har skrevet disse¹⁴. Et fåtall av nyhetsartiklene som er levert av pressekontorer (NTB eller ANB), er ikke signerte. Disse er tatt med, men her har vi bare kunnet registrere hvem som er intervjuet eller referert. Enkelte artikler er også skrevet av flere journalister. Av disse grunnene er det forskjell mellom antall artikler/saker og antall journalister. Disse forskjellene påvirker imidlertid ikke kjønnsbalansen i undersøkelsen.

For perioden som helhet fant vi at 254 av de signerte sakene var skrevet av mannlige journalister, mens 55 saker (21 %) var skrevet av kvinnelige journalister. Av petroleumsrelatert kommentarstoff fant vi 13 artikler fra mannlige og 2 artikler fra kvinnelige journalister. Deles utvalget inn i to tidsserier, siste halvdel av 1990-tallet og femårsperioden etter århundreskiftet, finner vi at kvinneandelen av petroleumsjournalister har økt markant; fra hhv 9 % til 35 %: Flere kvinnelige journalister i Nordlys skriver petroleumsstoff nå enn på siste halvdel av nittitallet.

Det er også store kjønnsforskjeller når det gjelder intervjuobjekter. Dette har for hele perioden ligget stabilt på en kvinneandel på om lag 16 %. For hele perioden er 577 menn intervjuet eller referert, mens tallet for kvinner er 95. I denne sammenheng er det også interessant at det i perioden som mediedekningen gjelder, har vært to kvinnelige olje- og energiministre, og to kvinnelige miljøvernministre. En mulig forklaring på den lave kvinneandelen blant intervjuobjektene, kan være at ulike representanter for petroleumsnæringen og tilknyttede næringsaktører synes å være langt hyppigere anvendt som intervjuobjekter, enn byråkrater og politikere, hvor kvinnene er sterkere representert. Blant intervjuobjektene fra næringen peker også undersøkelsen klart i retning av at et knippe med mannlige intervjuobjekter går igjen. En klar favoritt blant intervjuobjektene er f. eks Statoils informasjonssjef Sverre Kojedal, både da han jobbet ved Statoil i Harstad og på hans nåværende arbeidssted Melkøya ved Hammerfest. Også Johan Petter Barlindhaug er en gjenganger.

En rekke forhold ved undersøkelsen er interessante i et kjønnsperspektiv. Det store innslaget av mannlige intervjuobjekter innebærer at kvinnene er svakt representert i den petroleumspolitiske offentlige debatten som via redaksjonelt stoff og kommentarstoff foregår i Nordlys' spalter. Om den samme trenden også gjelder for pressen generelt, innebærer dette at den oljepolitiske samfunnsdebatten er sterkt dominert av menn, og menn som ofte

---

¹⁴ Det er vanligvis redaktør som skriver lederartikler, men i avisredaksjoner er det vanlig å gjøre unntak i tilfeller hvor journalisten har spesiell kunnskap om det aktuelle tema det skrives om.

representerer petroleumsindustrien. At kvinnene i er underrepresentert er i seg selv et demokratisk problem. At kvinnene gjennomgående¹⁵ er mer skeptisk til petroleumsaktivitet i havområdene utenfor Nord-Norge enn menn, aktualiserer demokratispørsmålet ytterligere. Kvinnenes underrepresentasjon innebærer i lys av dette at debatten i media står i fare for å "vris" i en mer utbyggingsvennlig retning enn om intervjuobjektene var bedre fordelt med hensyn på kjønn. Dette spørsmålet er presserende, ettersom forholdet mellom miljø og utbyggingshensyn direkte eller indirekte har vært et stadig tilbakevendende tema i de artikler Nordlys har produsert.

Det andre forholdet er at Nordlysartiklene presenteres som kjønnsnøytrale, på tross av den sterke mannsdominansen. Bare fire av de artiklene vi analyserte, reiser spørsmål om kvinneunderskuddet i dette politikkområdet. Dette indikerer at likestilling og kjønn ikke har politisk fokus, og at kjønnsdelingen i petroleumssektoren tas for gitt. Fraværet av debatt og fokus på spørsmålet reproducerer og konstituerer kvinneunderskuddet som det normale, eller en naturlig orden.

Blant de få gangene kjønn er tema, finnes dog gode eksempler på at avisa er bevisst forholdet, eller kanskje rettere sagt lar seg bevisstgjøre. Her er en lederartikkel som refererer en kvinnekongress i regi av Kvinneuniversitetet Nord i Kirkenes høsten 2005. Dette kan være en god illustrasjon på hvor viktig det er å sette dette temaet på dagsorden.

Kun menn?

Leder: Avisa Nordlys 2.12.05.

Kvinner kan bli stengt ute fra petroleumsutviklingen i nord, frykter NORUT-forsker Britt Kramvig. På en internasjonal kvinnekongress i Kirkenes advarte hun mot at det er maskuline verdier som dominerer når Nord-Norge tenker framtid. Mye av denne framtiden bygger på olje og gass. Eksperter anslår at 25 prosent av petroleumsreservene i verden er skjult i nordområdene. I løpet av neste generasjon vil det bringe oss inn i oljealderen for fullt. NORUT-forskeren er redd for at de maskuline bildene tiltrekker guttene, mens jentene kan føle seg ekskludert. Vi skjønner Kramvig, og tror hun hever pekefingeren i rett tid. Arbeidet med å forberede Nord-Norge på olje- og gassalderen vil skyte fart i tiden som kommer. Da er det avgjørende at vi passer oss for å gå i en maskulin felle. Ikke minst i Nord-Norge er dette et stort poeng. I en rekke kommuner er bildet i dag at unge jenter flytter og etterlater en kommune med stadig skjevare kjønnsbalanse. Hvis vi skal skape en sunn framtid for Nord-Norge må unge jenter føler det attraktivt å bli, eller å flytte hjem igjen. (Det kom også klart fram da Narvik kommune tirsdag spurte innbyggerne hva Narvik skal satse på fram mot år 2020. Meldingen fra ungdomsrådets leder, Liss Marthine Jensen, tror vi er representativ for alle unge i nord; Gi oss utfordrende jobber, trygghet og god kultur.) Olje- og gass kan gi de spennende jobbene til neste generasjon nordlendinger. Men det er knapt å tilgi hvis vi ter oss slik at jentene føler seg ekskludert. Vi håper rektor Jarle Aarbakke ved Universitetet i Tromsø og Edel Storelvmo, rektor ved Høgskolen i Narvik, merker seg Kramvigs ord. De vil bli sentrale i arbeidet med å bygge opp et utdanningstilbud for petroleumsalderen i nord. Aarbakke er leder av utvalget som skal fortelle hvordan Norge skal bli best i verden på kunnskap om nordområdene. En barsk jobb, men i stil med forventningene til utenriksminister Jonas Gahr Støre. I kraft av sitt teknologimiljø vil Narvik bli en sentral del av svaret Nord-Norge gir Støre. Nå vet vi at det også må gis troverdige svar på hva som skal tiltrekke jentene.

¹⁵ Spørreundersøkelser som berører miljøspørsmål viser systematisk at kvinner er mer restriktive til virksomhet som kan true miljøet enn hva menn er. Denne tendensen gjelder både nasjonalt og internasjonalt, og er også kommet også til uttrykk i spørreundersøkelser om petroleumsvirksomhet i nord.

5.2 Konferansene: av menn ved menn og for menn

I løpet av prosjektperioden deltok vi på flere ulike konferanser som omhandler petroleumsutviklingen i Nordområdene. Konferansene spenner fra det lokale regionale og til det internasjonale nivået. Samtlige av konferansene er ”mannstunge”, både når det gjelder bidragsytere og tilhørere.

5.2.1 ”Fisk og olje” – fiskerikonferansen i Bø i Vesterålen juli 2005:

”Hva skal kysten leve av i framtida?”

Arrangementskomiteen. foto: Vesterålen Online

– Deltakerne representerer stor bredde innen samfunnslivet. Vi har både organisasjoner, politiske partier, næringsinteresser, forsknings- og utviklingsmiljøer og folk flest, uttalte nærings sjef i Bø Kommune og medlem av den faglige arrangementskomiteen Arne Osnes til Vesterålen Online 22.7.05.

Ordfører i Andøy Kommune, Jonni Solsvik, også medlem av den faglige arrangementskomiteen - uttalte til samme nettsted:

- Dette toget går fra perrongen i 2006, og denne konferansen bør etter mitt syn munne ut i et krav fra Vesterålen, og fra Nordland, ja hele Nord-Norge – at forvaltningsplanen for havområdene må ha med seg en konklusjon om å åpne feltene nordland seks og sju. Det tror jeg konferansen har kraft i seg til å gjøre”

Konferansen var et arrangement under de tradisjonelle ”Reginedagan”, en sommerfestival som er oppkalt etter forfatteren Regine Normann fra Bø. Tema for konferansen var forholdet mellom fiskeri og olje. Av innledeerne var 16 menn og 3 kvinner. Basert på deltakerlisten, var det 82 mannlige tilhørere og 14 kvinner. Arrangementskomiteen bestod av sju menn.

5.2.2 Forskningsdagene i Bodø sept. 2005

Dette var et seminar i september 2005, i regi av etikknettverket ved Høgskolen i Bodø. Tittelen på seminaret var ”Oljeboring i Nord – miljøetiske refleksjoner”. Antall deltakere og kjønnsfordeling blant disse ble ikke registrert, men av de fire som var annonsert som foredragsholdere, var det 1 kvinne. Hun ble imidlertid forhindret fra å komme, og ble erstattet av en mannlig innleder.

5.2.3 AMAPs internasjonale symposium september 2005, St Petersburg

AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Programme) er en av fem arbeidsgrupper under Arktisk Råd. AMAP ble etablert I 1991 for å implementere Arktisk Råds miljøvernstrategi.

AMAPs primære rolle er å gi råd til regjeringene i de arktiske landene (Canada, Danmark/Grønland, Island, Sverige, Finland, Russland, USA og Norge) på spørsmål knyttet til trusler som er forårsaket av forurensing i Arktis.

Målet med AMAPs internasjonale symposium var å bringe fram kunnskap og informasjon vedrørende overvåkingen av økologiske, helsemessige og sosioøkonomiske virkninger av olje- og gassaktiviteter i Arktis. På denne konferansen deltok i alt 164 personer, av disse var 47 kvinner (ca 28%). Den vitenskapelige komiteen for symposiet bestod av 14 personer, 12 menn og 2 kvinner.

5.2.4 Bodø-seminaret 2005 15.12.05

”Bærekraftig petroleumsvirksomhet i Nordland VI og VII – hvorfor og hvordan” Norsk Petroleumsforening i samarbeid med Nordland Fylkeskommune.

Målsettingen med seminaret var i flg arrangøren å ”gjennom foredrag og debatt få fram siste informasjon om petroleumsvirksomheten. Arrangøren ønsker å få besvart sentrale spørsmål om åpning av feltene utenfor Nordland: ”Kanskje vil seminarets foredrag, debatt og konklusjoner bli et viktig bidrag i kommende beslutningsprosess om Forvaltningsplanen.”¹⁶

Seminaret henvendte seg til bedrifter, organisasjoner, myndigheter, forvaltning samt til interesserte personer som gjennom deltakelse i seminaret blir kjent med de aktuelle problemstillingene. Seminaret var også ment som møteplass for faglig oppdatering og nettverksbygging. Seminaret hadde mannlig møteleder 12 innledere, 10 menn og 2 kvinner. 72 personer deltok på konferansen, 60 menn (83%) og 12 kvinner (16%).

5.2.5 Oppdrag Nord: NHOs årskonferanse 2006 – 4. januar i Oslo.

”Enorme muligheter ligger åpne for Norge i nordområdene. Vi har kompetansen og kunnskapen, vi har ressursene og teknologien. Et nytt industriløft er mulig. Med mennesker, utvikling og miljø i fokus, kan ressursene i havet gi spennende muligheter for Norge, og ikke minst Nord-Norge.”

fra programmet på Oppdrag Nord

Konferansen hadde vel 870 deltakere, hvorav 555 menn (64 %) og 315 kvinner (36 %). Sammenliknet med deltakelsen på de andre konferansene vi var på, var dette den konferansen som hadde størst andel av kvinnelige deltakere. Ser vi på innledere, debattanter, kommentatorer og møteledere, er kvinneandelen langt lavere: Til sammen 45 personer hadde slike roller. Av disse var det 35 menn (78 %) og 10 kvinner (22%). Det var også klart flest

¹⁶ Informasjon om Bodøseminaret, på NPFs webside <http://www.npf.no/course.php?id=538&time=187>

mannlige journalister som dekket konferansen: Basert på presseregistreringen var det 83 journalister, 66 menn (80 %) og 17 kvinner (20%).

5.3 En framtid uten kvinner? - Scenarieanalysene

I takt med de stigende forventningene til en kommende petroleumsutvinning i Barentshavet, kommer også scenarierapportene, som beskriver hvordan petroleumsutviklingen kan komme til å se ut i framtiden, og hvordan dette vil påvirke Nord-Norge. Felles for disse er at de peker på store muligheter, vekst i arbeidsplasser, infrastruktur og velferd som følge av økt petroleumsaktivitet i Barentshavet. Et annet fellestrekk ved rapportene er at de berører en rekke forhold som påvirkes av petroleumsutviklingen, alt fra lokal sysselsetting til utenriks- og geopolitikk. Vi har tatt for oss tre ulike rapporter, to fra analysebyrået ECON (Oslo) og en fra Barlindhaug Consult AS (Tromsø).

5.3.1 "Big Oil Playground, Russian Bear Reserve or European Periphery?"

Denne scenarieanalysen (ECON 2004)¹⁷, er rettet mot en mulig olje – og gassutvikling i Nordvest-Russland. Rapporten omhandler russiske forhold, og hvilke grunnleggende faktorer og mulige politiske utviklingstrekk som vil påvirke petroleumsutviklingen i Nordvest-Russland. Som utgangspunkt for scenarienes analyseres og drøftes eksisterende og framtidige sosiale, økonomiske, miljømessige og politiske utviklingstrekk. De ulike scenariene representerer svært forskjellige utviklingstrekk både i forhold til om det blir en petroleumsboom eller ikke, og hvordan omverdenen, med fokus på Europa, USA og Kina vil kunne berøres av en russisk petroleumsutvikling, både gjennom involvering i utvinning og som energimottakere.

Rapporten retter fokus mot sosiale og helsemessige forhold i Russland generelt og Nordvest-Russland spesielt. Et hovedpremiss for scenariene er at det vil bli mindre folk i regionen – og at det derfor vil bli mangel på kvalifisert arbeidskraft. Fra et kjønnsperspektiv er det slående at levealderen blant russiske menn har sunket dramatisk, som en følge av forverrede sosiale forhold etter Sovjetunionens kollaps i 1990. Gjennomsnittlig levealder i Russland for menn er sunket til 58,9, mens snittet for kvinnene er 72,3. I de ulike delene av Nordvest-Russland varierer mennenes levealder fra 60,3 år (Murmansk oblast) til 56,6 år (Den Karelske Republikk). Mennenes helsetilstand og lave levealder er spesielt knyttet til alkoholmisbruk.

Dette er et av to forhold som gjennom hele rapporten har et kjønnsperspektiv. Ettersom helsetilstanden og lav levealder utpekes som en betydelig utfordring til å sikre nok kvalifisert arbeidskraft, er det slående at rapporten ikke drøfter dette problemet nærmere ut fra et kjønnsperspektiv: Alkoholisme blant menn medfører ikke bare at menn har en lavere levealder. Det sannsynliggjør også at mennene er en mer ustabil arbeidskraft enn kvinner. Dette tilsier at kvinnenenes vilkår og utdanningsmuligheter vil kunne komme til å spille en viktig rolle for å sikre kvalifisert arbeidskraft i Russland. Et apropos i denne sammenheng, er at Statoil i Latvia har 45 % kvinner i ledelsen. En forklaringsfaktor i denne sammenheng kan være at kvinnene synes å ha vært bedre i stand til enn menn å tilpasse seg restruktureringen og det nye arbeidsmarkedet i Latvia etter murens fall¹⁸. På tross av slike kjønnsforskjeller, drøfter ikke scenarieanalysen dette som vilkår for utviklingen i Nordvest-Russland.

¹⁷ Boka er sluttproduktet fra scenarieprosjektet "Barents Russia 2015, som er et samarbeidsprosjekt mellom ECOM Analyse, NUPI, Fritjof Nansen Institutt, og advokatfirmaet Wikborg Rein. Prosjektet er initiert og ledet av ECON.

¹⁸ Se intervju med Anette Brunovskis ved FAFO, i Statoil Magazine no 3 2002.

“Camp followers”

Det andre forholdet hvor scenarieanalysen omtaler kvinner – dog bare indirekte - er faren for prostistusjon: ”A possible negative factor could be increased incidence of sexually transmitted diseases related to prostitution use in fly-in labour communities” (ECON 2004:35). Dette konkretiseres i scenariet som kalles “Big Oil Playground”. Her omtales ikke kvinner direkte, men som ”camp followers”:

“Even more was the sudden realisation in 2011-12 of an emerging epidemic sexually transmitted diseases that had quietly developed among the (onshore) workers in ‘fly-in-fly-out’ camps in the Timan-Pechora basin of Nenets and Komi. As in such temporary settlements elsewhere, workers had a habit of killing time with and spending money on a growing number of camp followers” (ibid:116).

Utover det som her er nevnt, har ikke rapporten noe kjønnsperspektiv. Kvinner har bedre helse og lengre levealder enn menn, og representerer dermed et potensial for mer stabil arbeidskraft. Men den eneste rollen kvinner kommuniseres å spille i den nordvestrussiske petroleumsutviklingen i rapporten, er som prostituerte.

5.3.2 2025: Ringer i vannet.

Denne scenarioanalysen er utarbeidet på oppdrag av NHO og presentert som scenario for petroleumsutviklingen i Nord-Norge, på NHOs konferanse ”Oppdrag Nord” i 2006, som vi har omtalt foran. Innledningsvis skriver ECON at ”Oppgaven har vært å beskrive et positivt scenario, der vi lykkes, og ikke nødvendigvis det mest sannsynlige.” (ECON 2006

I rapporten tegnes bildet av ”Gulf of Barents” som Europas viktigste gassprovins, hvor norske selskaper er solid forankret som operatører og leverandører av teknologi, varer og tjenester. I dette scenariet er Norge ”snudd på hodet”. ”Fra fraflytting, arbeidsløshet og statlig tiltakeri ble Nord-Norge omskapt til et pressområde med tilflytting og et dynamisk og sterkt internasjonalt orientert næringsliv.”

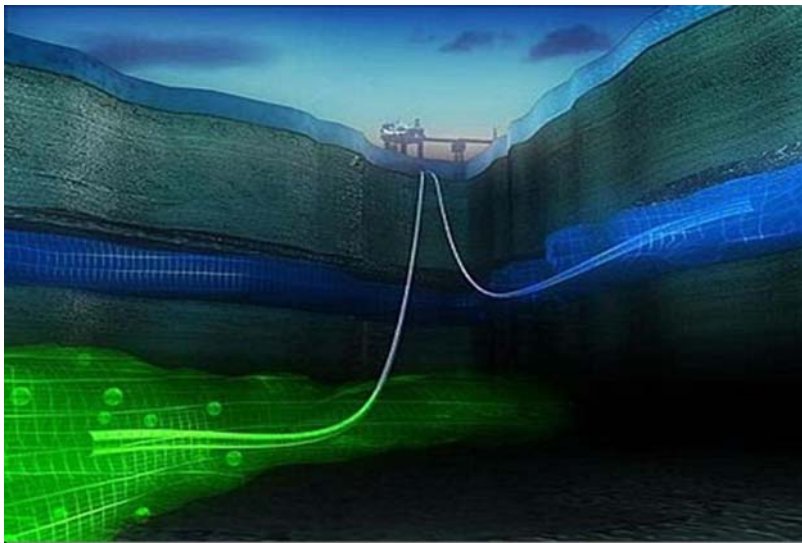
Rapporten er ”kjønnsnøytral”. Det vil si at det scenariet som tegnes, både om arbeidsplassene og næringsutviklingen ikke har fokus på kjønn. Kjønn er ikke tema. Dermed kan det skapes et bilde av at den positive utviklingen vil komme hele befolkningen til gode, både kvinner og menn. Med dette underkommuniseres en rekke utfordringer knyttet til et arbeidsmarked som med et slikt scenario kan ventes å bli ytterligere kjønnsdelt enn hva tilfellet er i dagens Nord-Norge.

5.3.3 Petroleumsvirksomhet i Barentshavet. Utbyggingsperspektiver og ringvirkninger

Denne rapporten (Barlindhaug 2005) omtaler kjønn på to steder. Det ene er knyttet til sysselsettingsutviklingen i Hammerfest kommune som følge av Snøhvitutbyggingen. Rapporten beskriver en kjønnsmessig forskyvning av sysselsettingen i Hammerfest i 2003, hvor andelen sysselsatte menn er økt fra 52 til 55% i løpet av en to-treårsperiode. Samtidig peker rapporten på at den relative sysselsettingsveksten for de fastboende i Hammerfestregionen er størst for kvinner og at denne veksten har kommet innen forretningsmessig og annen tjenesteyting, pluss offentlig sektor.

Den andre gangen rapporten nevner kvinner, er utfordringen knyttet til at stedsutvikling for at petroleumsutviklingen gjøres attraktive for kvinner og ungdom. Med denne formuleringen opprettholdes og reetableres bildet av at petroleumsvirksomheten ikke primært angår kvinnene, men at ”de også” må kunne ha det attraktivt. Underforstått: petroleumsutviklingen er attraktiv for mennene – vi må også gjøre dette attraktivt for kvinner. Det er positivt at rapporten omtaler kvinner, og vilkårene for at stedene skal være attraktive for dem. Men den elles nytenkende rapporten, som på forsiden har snudd Norges-kartet opp ned, er altså svært tradisjonell når det gjelder kjønnsroller.

5.4 Et sant eventyr, men prinsessen mangler

Snøhvittfeltet. foto: Statoil

Intervju med Sverre Kojedal, informasjonsleder på Statoil Snøhvit

Snøhvit er oppkalt etter eventyrprinsessen, og Statoil kaller henne ”det sanne eventyret”. ”Hun” er det første feltet som utvinnes i Barentshavet og så langt verdens nordligste fasilitet. Snøhvit er et avansert teknologisk prosjekt, og den første norske offshoreutviklingen uten installasjoner på havoverflaten. Snøhvit representerer også Europas første eksportfasilitet for flytende naturgass (LNG). Snøhvit har generert optimisme og aktivitet i Hammerfest og i vest-Finnmark. Om lag 13000 mennesker har vært involvert i byggingen av LNG-fabrikken på Melkøya. Av disse er ca 3500 fra Nord-Norge. Mange anser, eller håper at Snøhvit skal bli en modell for den videre petroleumsvirksomheten i Barentshavet, både på norsk og russisk side.

Som vi allerede har omtalt, rettet en av konsekvensutredningene for petroleumsaktivitet i Barentshavet og Lofoten fokus på kjønn, og foreslo kvinner og økt kvinnelig deltakelse i petroleumssektoren som satsingsområde. Som flere av de andre informantene var inne på, ligger også den teknologiske utviklingen i petroleumssektoren til rette for økt kvinneandel. Men så langt har ikke Snøhvit vist mange tegn på endring i en slik retning. I følge Sverre Kojedal, er ikke målet om en kvinneandel på 20 % nådd:

- Snøhvit har fulgt det tradisjonelle mønsteret. Det er få kvinner, de fleste av dem jobber i catering og renhold. Produksjonsorganisasjonen på 180 mennesker har en kvinnedeltakelse på

16-17 %. Blant disse finnes det noen ingeniører og prosessarbeidere, sier Kojedal. Han minner om at petroleumsutviklingen i Nordsjøen viste betydningen av å få kvinnelige arbeidere ut på plattformene. Dette var ikke bare et spørsmål om trivsel, det handlet også om å få gode nok standarder på sikkerhet, helse og miljø. I det første stadium i Nordsjøen – da menn var alene der ute – var de ikke opptatt av hygiene, verken for dem selv eller rundt dem. Standardene led, så gjorde også sikkerheten. Da kvinnene kom ut på plattformene endret dette seg dramatisk. - Plattformene ble ”sivilisert”, standardene økte, og menn sluttet med å rope og oppføre seg som ”gorillaer”. Hele kulturen endret seg. En pluralisme og en blanding av feminine og maskuline verdier er nødvendig for å få gode resultater, sier Sverre.

I anerkjennelsen av dette er det et mål for Statoil å øke kvinneandelen i hele organisasjonen. Dette innebærer i følge Kojedal betyr at når Statoil rekrutterer velges kvinner når de har den samme kvalifikasjonen som menn. - Tradisjonelt innebar jobb på en plattform tungt arbeid. I dag trenger vi gode hoder, ikke store muskler. I framtiden trenger vi flere geologer, økonomer og folk med IT-kompetanse. På disse områdene er mange kvinner utdannet.

Men ennå virker det som om petroleumsindustrien ikke klarer å få tak i kvinner. Hva er Statoils strategi for å bli mer attraktiv for kvinner med relevant kompetanse?

- Statoil har ingen strategi for å få flere kvinnelige jobbsøkere. Med tiden vil det komme endringer, idet ledere anerkjenner verdien av økt kjønnsbalanse. Jeg tror ikke på noen moralisering, sier Kojedal.

6 Litteraturreferanser

Lotheringston, Ann Therese (red) et al (2006): Kvinner og menns representasjon og innflytelse i olje- og energisektoren. Resultater fra en kartlegging. NORUT Samfunnsforskning AS Rapport nr. 04/2006

OED (2003): Konsekvensutredning samfunn: Petroleumsaktivitet i Lofoten og Barentshavet

Kramvig, B., Stien, K. og Berglund, A.K. (2006) Finnmark– Arbeid, Velferd og kjønnete lokale strategier” i Berglund, A.; Johansson, S. & Molina, I. (red.) *Med Periferien i sentrum – en studie av lokal velferd, arbeidsmarked og kjønnsrelasjoner i den nordiske periferien* Norut NIBR Rapport 14:2005 s. 78- 111

Johnsen, Arve (2006): ”Barents” 2020. Et virkemiddel for en framtidrettet nordområdepartitt. <http://odin.dep.no/ud/norsk/tema/nordomraadene/032121-220018/dok-bn.html>

Abelsen, Birgit et al (2005): Snøhvitprosjektet og regional utvikling. Norut NIBR Finnmark. Rapport 2005:7

Raaum, Nina C. (1995) ”Politisk representasjon” i Raaum N. C. (red) *Kjønn og politikk*.

Everitt, Joanna (1998a) “Public Opinion and Social Movements: The Women’s Movement and the Gender Gap in Canada,” *Canadian Journal of Political Science* 31(4): 743-65.

Terry, John (1984) “The Gender Gap: Women’s Political Power,” *Current Issue Review* 84-17E. Ottawa: Library of Parliament.

Kopinak, Kathryn (1987) “Gender Differences in Political Ideology in Canada,” *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 24(1): 23-38

Utenriksdepartementet (2006): Regjeringens nordområdestrategi. Desember 2006 <http://www.regjeringen.no/upload/kilde/ud/pla/2006/0006/ddd/pdfv/302927-nstrategi06.pdf>

Wearing, Peter, and Joseph Wearing (1991) “Does Gender Make A Difference in Voting Behaviour?” in Joseph Wearing, ed., *The Ballot and Its Message: Voting in Canada* Toronto: Copp, Clark, Pitman, 341-50.